

ΤΑ ΕΝ ΡΑΣ ΣΗΑΜΡΑ (ΑΡΧ. UGARIT)
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ ΔΙΑΘΗΚΗΝ
ΣΧΕΣΙΣ ΑΥΤΩΝ *

ΥΠΟ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΝΟΥ ΧΑΣΤΟΥΠΗ

5. Ὁ μῦθος τοῦ Δανέλ ἢ τοῦ Ἀκχάτ. Ὁ Βάαλ καὶ ἄλλοι θεοὶ φιλοξενοῦνται ὑπὸ τοῦ βασιλέως Δανέλ, ἡ ἐπιθυμία τοῦ ὁποίου εἶναι νὰ ἀποκτήσῃ υἶόν διὰ τῆς συζύγου του Dnty. Θεῖα ἐπινεύσει ἡ χάρις παρέχεται καὶ ὁ Δανέλ προσκαλεῖ τὰς μούσας² εἰς ἑπταήμερον συμπόσιον πρὸς ἑορτασμόν τῶν γενεθλίων τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀκχάτ. Μετὰ τινα χρόνον ὁ θεὸς Κουσῶρ ἐπισκέπτεται τὸν Δανέλ κρίνοντα ἐπὶ τοῦ ἀλωνίου τὸν λαόν του.

«Κρίνει τὴν ὑπόθεσιν τῆς χήρας,
Ἐκδικάζει τὸ ζήτημα τοῦ ὄρφανοῦ»³.

Ὁ θεὸς ἐπισκέπτης προσφέρει αὐτῷ θαυμάσιον τόξον διὰ τὸν Ἀκχάτ καὶ ἀκολούθως φιλοξενεῖται.

Ἡμέραν τινα ἡ Ἀνάθ συναντᾷ τὸν Ἀκχάτ χειρίζοντα ἤδη τὸ τόξον καὶ αἰτεῖται τοῦτο παρ' αὐτοῦ ἀντὶ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ὁ νέος ἀρνεῖται καὶ παραπέμπει αὐτὴν εἰς τὸν θεῖον τεχνίτην Κουσῶρ πρὸς κατασκευὴν ὁμοίου τόξου. Εἰς νέαν προσφορὰν, ἡ θεὰ ὑπόσχεται αὐτῷ ἀθανασίαν. Ὁ Ἀκχάτ καὶ πάλιν δὲν πείθεται, προσθέτει δ' ὅτι εἶναι βέβαιος περὶ τοῦ θανάτου ὡς ἀναποφεύκτου τῶν ἀνθρώπων μοίρας:

«Μὴ με ἀπατᾷς, Παρθένε!

~~Διότι δι' ἓνα ἥρωα τὰ φερόδη σου εἶναι ἀπερχοῦ!~~

Ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τί οὗτος ἔχει ὡς προσορισμόν του;

Τι ἄνθρωπός τις ἔχει ὡς μοῖράν του;

Πολιότης θὰ χυθῆ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς,

Δευκότης ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου μου.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 144.

1. Gordon², σ. 85 ἐξ. (Κείμενα: 2 Aqht. 2 Aqht. 1 Aqht. 122.121. 123. 124).

2. Ὁ ρόλος, τὸν ὁποῖον ἐκάστοτε παίζουσιν αἱ θεαὶ Ktrt, ἀναγκάζει με νὰ ὑποθέσω δι' ἀντιστοιχοῦσιν αὐταὶ πρὸς τὰς μούσας τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας.

3. Gordon², σ. 88 (2 Aqht: V: 8—9).

Καὶ θὰ ἀποθάνω τὸν κοινὸν θάνατον¹

Ναί ! ὀλωσθήποτε θέλω ἀποθάνει»².

Ἄς μὴ λοιπὸν, λέγει ὁ Ἀκχάτ, ἐπιμένῃ ἢ θεᾷ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ τόξου, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε ἀρμόζει εἰς ἥρωα καὶ οὐχὶ εἰς γυναῖκα. Ἡ θεὰ ὕδρισθεῖσα ὀργίζεται καὶ ἀπέρχεται πρὸς ἐκδίκησιν. Πρὸς τοῦτο ἐπιτυγχάνει τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ἐλ καὶ ἀναθέτει εἰς Γιατπᾶν, τὸν ὁποῖον μεταβάλλει εἰς ἀετὸν, τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀκχάτ. Ὁ Γιατπᾶν ἱπτάμενος ἐν μέσῳ ἄλλων ἀετῶν κατέρχεται καὶ πλήττει τὸν Ἀκχάτ, τὸ πτώμα τοῦ ὁποῖου καταβροχθίζεται ὑπὸ τῆς μητρὸς τῶν ἀετῶν Smi. Ὁ Δανὲλ μανθάνει περὶ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ του, καθ' ὃν χρόνον κρίνει τὸν λαόν του ἐπὶ τοῦ ἄλωνίου. Καταλαμβάνεται ὑπὸ λύπης καὶ καταρᾶται τὴν γῆν δι' ἑπταετοῦς ξηρασίας, αἰτεῖται δὲ παρὰ τοῦ Βάαλ τὴν παρὰ τοὺς πόδας του πτώσιν τῶν ἱπταμένων ἀετῶν. Ἡ πατρικὴ φωνὴ εἰσκουέται καὶ οἱ ἀετοὶ καταπίπτουσιν. Ἐρευεῖ ὁ Δανὲλ τὰ σπλάχνα αὐτῶν πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ υἱοῦ του, τὰ ὁποῖα ἀφοῦ ἐπὶ τέλους εὗρη καὶ θάψῃ, ἐκσπᾷ εἰς ἄρας :

«*Εἶθε ὁ Βάαλ νὰ θραύσῃ τὰς πτέρυγας τῶν ἀετῶν !*

Εἶθε ὁ Βάαλ νὰ θραύσῃ τὰ πτερά των !

Ἐὰν πετάξωσιν ὑπὲρ τὸν τάφον τοῦ υἱοῦ μου,

Ἐνοχλοῦντες αὐτὸν καθ' ὕπνου»³.

Καταρᾶται ὡσαύτως τὸν τόπον τῆς δολοφονίας καὶ ἀποσύρεται ἀκολούθως εἰς τὸ ἀνάκτορόν του, ἵνα θρηγήσῃ ἐπὶ ἑπταετίαν τὸν ὄλεθρον τοῦ υἱοῦ του. Ἐν τῇ μεταξὺ ἢ θυγάτηρ αὐτοῦ Παγάτ ἀποφασίζει νὰ ἐκδικηθῇ τὸν φονέα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἀκχάτ⁴, ὡς ἄλλη Ἀνάθ, ἣτις ὡς γνωστὸν ἐθανάτωσε τὸν Μῶτ, φονέα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Βάαλ. Δύναται τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ἡ Ἀνάθ ἀποκαθιστᾷ ἐν τέλει εἰς τὴν ζωὴν τὸν ἥρωα Ἀκχάτ πρὸς μεγάλην χαρὰν τοῦ πατρὸς του, μεθ' ὃ παρατίθεται ἐπὶ τοῦ ἄλωνίου δειπνον διαρκοῦν ἐπὶ ἑβδομάδα πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν Rephaim (=σκιαί), τῆς Ἀνάθ καὶ αὐτοῦ τοῦ περὶ τὸ πέρας τοῦ δειπνοῦ φθάνοντος Βάαλ.

Ὡς πρὸς τὰ μὴ θρησκευτικὰ κείμενα, δύνανται ταῦτα νὰ διακριθῶσιν, ὡς κάτωθι :

1. *Ἐπιστολαί*. εἶναι αὗται συντεταγμέναι κατ' ἀνατολικὸν τρόπον, γνωστὸν ἄλλως τε μεταξὺ ἄλλων καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τῆς Tell el-Amarna καὶ τῆς Lachish. Λεπτότης ἐκφράσεως καὶ βαθὺ αἰσθημα σεβασμοῦ μαρτυρεῖται ὑπὸ ἰδιωτικῶν ἐπιστολῶν, ὡς ἡ κάτωθι :

1. Gordon¹, σ. 90 (2 Aqht : VI : 34—38).

2. Ἐνθ' ἀν., σ. 98 (Aqht : 148-151).

3. Οὕτω κατὰ Gordon¹, σ. 85 καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς Dussaud¹, σ. 152, ὅστις φρονεῖ ὅτι ἡ ἐκ μέρους τοῦ Γιατπᾶν προσφορά ποτηρίου οἴνου πρὸς τὴν μετῆμφισμένην εἰς ἥρωα Παγάτ ἐπιφέρει τὴν διάλυσιν τῆς ἐχθρας.

Πρὸς τὴν Βασίλισσαν, τὴν μητέρα μου, λέγε!¹
 Ἡ ἀγγελία τοῦ βασιλέως, τοῦ υἱοῦ σου:
 «Παρά τοὺς πόδας τῆς μητρὸς μου γονυπετιῶ.
 Εἰς τὴν μητέρα μου ἔστω εἰρήνη!
 Εἴθε οἱ θεοὶ νὰ φυλάξωσι καὶ διατηρήσωσί σε.
 Πάντα τὰ καθ' ἡμᾶς ἔχουσι καλῶς.
 Τὸ πῶς ἔχει αὐτοῦ ἡ ὑγεία τῆς μητρὸς μου,
 δύναται αὕτη δι' ἀπαντήσεως νὰ καταστήσῃ γνωστόν.
 Παρὰ τῷ Τυ² ἐγένετο ἡ εὐχὴ Ἐζήτω ἡ βασίλισσα!³
 Καὶ οἱ λόγοι μου, ἡ πλάξ. . . καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ
 Βασιλέως ἠθέλωμεν. . . »⁴.

Ὡς πρὸς τὰς ἐπισήμους ἐπιστολάς, ἡ κατωτέρω, δι' ἧς πληροφορεῖται τὸ κέντρον περὶ φρουρᾶς διατελούσης ὑπὸ ἐχθρικὴν πίεσιν καὶ αἰτεῖται ἀνάλογος ἐνίσχυσις, παρατίθεται ὡς δεῖγμα:

Ἡ ἀγγελία τοῦ *Iwiriζanri* πρὸς τὸν *Pisy*: Λέγε!
 «Εἰρήνη ἔστω σοι!
 Ἔχω ἀκούσει ἐκ *Trgds* καὶ ἐκ *Klby* περὶ τῶν ἡτιῶν
 ὑπὸ τῶν ὁποίων ἔχουσι συντριβῆ.
 Τώρα, ἐὰν δὲν ὑπάρχη τι (βοήθεια) θὰ ἔχω συντριβῆ·
 ἐπομένως πέμπω (ἐπικουρίαν) πρὸς ἐμέ.
 Ἡ ἀγάπη δὲ τῶν θεῶν εἶναι ἐνταῦθα πολὺ ἰσχυρά,
 ὡς θάνατος⁴. Δὲν ὑπάρχει ἀνακούφισις.
 Τὴν ἀπάντησίν σου καὶ οἶον δήποτε λόγον ἀκούεις
 αὐτοῦ, θές ἐν ἐπιστολῇ πρὸς ἐμέ!»⁵

Ἐπιστολαὶ βασιλέων ἢ αὐλικῶν ἀνατολικῶν χωρῶν πρὸς τὸν βασιλέα (ἐν μιᾷ δὲ ἀξιοσημειώτῳ περιπτώσει πρὸς τὴν βασίλισσαν) τῆς Οὐγαρίτιδος μαρτυροῦσιν ἀνεπτυγμένας διπλωματικὰς σχέσεις. Διεσώθη ὡσαύτως διπλωματικὸν κείμενον, ἐν ᾧ ἀπαριθμοῦνται τὰ πρὸς «τὸν μέγαν βασιλέα» *Suppiluliuma*, τὴν βασίλισσαν καὶ ἀνωτέρους ἀξιωματοῦχους δῶρα τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγαρίτιδος, *Niqmed*⁶.

2. *Διαθήκαι*. Κείμενά τινα διασφύζουσι μέχρις ἡμῶν διαθήκας, αἱ ὁποῖαι βασίζονται ἐπὶ ἀληθῶς φιλανθρωπικῶν κληρονομικῶν νόμων. Ἄξιον σημειώσεως τυγχάνει κυρίως τὸ γεγονός, ὅτι οἱ νόμοι εὐνοοῦσι τὴν γυναῖκα, ἡ ὅποια φαίνεται ὅτι κατεῖχε ἀνεγνωρισμένα δικαιώματα καὶ σεβαστὴν ἐν τῇ Οὐγαρι-

1. Τὸ «λέγε» ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὸν ἀγγελιαφόρον ἢ κομιστὴν τῆς ἐπιστολῆς.
2. Πρόκειται περὶ θεοῦ τινος. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἐπιστολῆς παρουσιάζει κενά.
3. Gordon³, σ. 117 (κείμενον: 117)
4. Πρβλ. Ἄσμα ἄσμ. 8, 6.
5. Gordon³, σ. 117 (κείμενον: 54).
6. Ἔνθ² ἀν., σ. 120²ξξ. (κείμενον: 118),

τικῆ κοινωνία θέσιν. Τοῦτο καθίσταται φανερόν ἐκ τῆς παρατιθεμένης διαθήκης :

«Ὡς ἀκολούθως σήμερον ἐνώπιον μαρτύρων ὁ Jarimanu ὠμίλησεν.

Ὅ,τι ἀνήκει εἰς ἐμέ ἢ ὅ,τι ἡ Bidawa ἔχει ἀποκτήσει, οἱ θόες μου, τὰ πρόβατά μου, ὁ ὄνος μου, οἱ δούλοι μου ἄρρενες καὶ θήλειες, τὰ ὀρειχάλκινα δοχεῖά μου, τὰ ὀρειχάλκινα σκεύη μου, οἱ κάλαθοί μου, ὁ ἀγρός τοῦ Binharasina, ὁ ὁποῖος κεῖται ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Raahbani, εἰς τὴν Bidawa, τὴν σύζυγόν μου, ἔχω κληροδοτήσει. Τώρα, ὡς πρὸς τοὺς δύο υἱούς μου, Jaatlinu τὸν πρεσβύτερον καὶ Jaanhama τὸν νεώτερον, ὅστις τῶν δύο τούτων καταδιώξῃ τὴν Bidawa ἢ μεταχειρισθῇ αὐτὴν μετὰ περιφρονήσεως, 500 σίκλους ἀργύρου θέλει πληρώσει εἰς τὸν Βασιλέα. Ἐπὶ πλέον ὀφείλει αὐτός νὰ ἀποθέσῃ τὸν χιτῶνά του παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν ὁδόν. Ἄλλ' ὅστις τῶν δύο τούτων τιμήσῃ τὴν μητέρα του Bidawa θέλει εἶναι ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἀφήσῃ αὐτὴ τὰ κτήματα».

Ἡ διαθήκη ὑπογράφεται ἀπὸ τοὺς μάρτυρας καὶ τὸν γραφέα'.

3. *Ἱππιατρικαὶ συνταγαί*'. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ φροντίς ἢ ὅποια ἐλαμβάνετο ἐν Οὐγαρίτιδι ὑπὲρ τῶν νοσοῦντων Ἱππων, ὡς μαρτυρεῖται αὕτη ὑπὸ ἀποσπασμάτων ἐγχειριδίου Ἱππιατρικῆς. Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα εὐρέθησαν ἐν τοῖς ἑρειπίοις οἰκοδομήματος, ὀλίγον ἀπέχοντος τῆς βιβλιοθήκης. Ἡ ἰδιάζουσα περὶ τὸν Ἱππον φροντίς ἐξηγεῖται ἐκ τῆς μεγάλης ἀξίας αὐτοῦ εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ ἀσφάλεια τοῦ τόπου ἐξηρτάτο κυρίως ἐκ τῶν ἀρμάτων. Ἄξιον προσοχῆς ἐπίσης εἶναι τὸ ὅτι αἱ διασωθεῖσαι συνταγαί, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μυθολογικὰ κείμενα, εἶναι ἀπηλλαγμένα μαγείας, περιέχουσι δ' ἀπλῶς διαγνώσεις καὶ θεραπείας. Μία τῶν συνταγῶν τούτων εἶναι ἡ ἐπομένη :

«Ὅταν Ἱππος τις τινάσῃ τὴν κεφαλὴν του καὶ χρεμετίζῃ πολὺ, ξηρόν τι σῆκον καὶ ξηραὶ σταφίδες καὶ ἄλευρον ἄς ἀναμιγνύωνται καὶ ἐμβάλλωνται εἰς τοὺς ῥώθωνάς του ».

4. *Ἐμπορικὸι κατάλογοι*'. Κείμενα, τέλος, τινὰ διασφύζουσιν ἐμπορικοὺς ἢ φορολογικοὺς καταλόγους τροφίμων, ἀντικειμένων καὶ εἰδῶν πολυτελείας.

1. Syria, XVIII, 1937, σ. 249.

2. Gordon³, σ. 128 ἐξ. (κείμενα : 55. 56).

3. *Ἐνθ' ἀνωτ.*, σ. 129 (56 : 32-36).

4. *Ἐνθ' ἀν.*, σ. 130 (κείμενα : 12, 97. 120).

III. ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΗΣ UGARIT

Αἱ πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ras Shamra προσπάθειαι τῶν εἰδικῶν, ὅπως περιγράφωσι κεφαλαιωδῶς τὴν θρησκείαν τῶν ἀρχαίων Φοινίκων, ἀπετυχόν δι' ἔλλειψιν πηγαίου υἱλικοῦ. Ἐμμεσοὶ τινες εἰδήσεις καὶ δὴ αἱ παρεχόμεναι δι' ἀποσπασμάτων¹ τῆς «Φοινικικῆς ἱστορίας» Φίλωνος τοῦ Βυβλίου (64-142 περίπου μ.Χ.)² ἦσαν ἀνεπαρκεῖς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ποθομένου³. Χάρις ὅμως εἰς τὰ εὐρήματα σπουδαίου Φοινικικοῦ κέντρου, ὡς ἡ Οὐγαρίτις, ἡ ἀοριστία αὕτη διεσκεδάσθη, γνησία δὲ καὶ ἐν γένει πλήρης εἰκῶν τῆς Φοινικικῆς θρησκείας ἐπετεύχθη ἐξ ὧσων περὶ τοῦ Οὐγαριτικοῦ πανθέου καὶ τῆς εἰς αὐτὸ ἀναφερομένης λατρείας ἤλθον εἰς φῶς.

Ἡ θρησκεία τῆς Οὐγαρίτιδος εἶναι πολυθεϊστική. Αἱ κύριαι δὲ θεότητες τοῦ Οὐγαριτικοῦ πανθέου εἶναι αἱ ἑξῆς :

1. Ἐλ, ὁ ὕψιστος τῶν θεῶν. Κατοικεῖ παρὰ τὰς ἐσχατίας τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θαλάσσης, εἰς τὸ μέρος ὅπου δῦει ὁ ἥλιος, ἐν «τοῖς πεδίοις τοῦ Ἐλ»⁴. Φέρεται δ' ὁ θεὸς οὗτος ὡς «ὁ θεὸς τοῦ ἐλέους», «ὁ δημιουργὸς τῶν ὄντων», «ὁ πατὴρ τοῦ ἀνθρώπου», ὁ αἰώνιος κυρίαρχος ὅλης τῆς χώρας καὶ γενικώτερον ὅλου τοῦ κόσμου, παντοδύναμος βασιλεὺς καὶ κριτὴς πάντων, συντηρητὴς τῶν ὄντων καὶ εὐεργέτης ἀνθρώπων τε καὶ θεῶν. Ἀποκαλύπτεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐν ὀνείροις⁵ καὶ εἰς δυσκόλους περιστάσεις ὑποδεικνύει εἰς αὐτοὺς τὴν ἀκολουθητέαν ὁδόν. Αὐτοὶ οἱ θεοὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀντλοῦσι σοφίαν καὶ ἀθανασίαν, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα πρὸς ἀνέγερσιν ἰδίων κατοικίων.

Ἄνάλογος πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν κειμένων παρεχόμενον χαρακτηρισμὸν τοῦ Ἐλ εἶναι ἡ ἀπεικόνισις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς στήλης εὐρεθείσης ἐν Ras Shamra (εἰκ. 8). Κάθηται ἐπὶ θρόνου καὶ δέχεται τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγαρίτιδος προσφερόμενα δῶρα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ συμπαθὴς ἄμυ καὶ μεγα-

1. Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα διέσωσεν ἡμῖν ὁ Εὐσέβιος ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Εὐαγγελικὴ προπαρασκευή» (παραπομπαὶ κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν γίνονται εἰς τὴν ἔκδοσιν τούτων ὑπὸ Müller, C. Fragm. Hist. Graec. III Paris, 1849).

2. Τὸ ἔργον τοῦτο, καθ' ὁμολογίαν αὐτοῦ τοῦ Φίλωνος εἶναι ἀπόδοσις (προσηρμοσμένη πρὸς τὰς εὐημεριστικὰς τοῦ Φίλωνος ἰδέας, ἀντιστοίχου Φοινικικοῦ ἔργου Σαχου-νιάθωνος τοῦ Βηρυτίου, ἀκμάσαντος πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου (περὶ τὰ 1200 π.Χ.) πρὸς Eissfeldt, σ. 8 ἑξ.).

3. Ἄλλαι τινὲς εἰδήσεις ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἔργοις: α' «Περὶ τῆς Συρίας θεοῦ», καθὼς ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Λουκιανὸν τὸν Σαμοσατέα (2ος αἰὼν μ.Χ.). Ἰπόμνημα τοῦτου ἐξεπόνησεν ὁ Clemen, C. Lukians Schrift über die Syrische Göttn. Leipzig, 1938. β' «Περὶ πρώτων ἀρχῶν» τοῦ Δαμασκινοῦ (6ος αἰὼν μ.Χ.). Ἐξεδόθη ὑπὸ Ruelle, Paris, 1889.

4. Διὰ τοῦ ὄρου τοῦτου καθίσταται πλέον δυνατὴ ἡ ἐτυμολογία «τῶν ἡλυσίων πεδίων», ὡς καλεῖται ἡ γῆ τῶν μακάρων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ. Ὅρα Schaeffer³, σ. 61.

5. Περὶ τῆς ἐν ὀνείροις ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ, ὡς αὕτη μαρτυρεῖται ἐν τῇ Γενέσει, πρὸς Dussaud¹, σ. 91.

λοπρεπῆς ἔκφρασις «τοῦ πατρὸς» τῶν ἐνιαυτῶν», Ἔλ. Τὸ ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀπεικονιζομένων προσώπων σύμβολον τοῦ Ἔλ ὑπενθυμίζει ἡμῖν τὴν ὑπὸ

Εἰκ. 8. Ἡ στήλη τοῦ Ἔλ.

Φίλωνος τοῦ Βυβλίου συσχετίσιν τοῦ Ἔλ πρὸς τὸν Κρόνον τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἐπιτυχῆς φαίνεται ἐπίσης ἡ ὑπὸ τῶν εἰδικῶν συσχετίσις τοῦ Ἔλ πρὸς τὸν Aten, τὸν ἡλιακὸν θεόν, τοῦ ὁποίου τὴν λατρείαν Amenophis

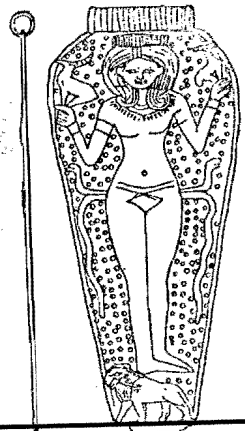
IV ἐπέβαλε ἐφ' ὅλης τῆς Αἰγύπτου¹. Τὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἑλ κέρατα συμβολίζουσι τὴν ἰσχύν του, συμφώνως πρὸς τὴν πολλαχοῦ τοῖς κειμένοις παρομοίωσιν αὐτοῦ πρὸς ταῦρον (ὁ Ταῦρος—Ἑλ), ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ὁποίου συνευρίσκεται μετὰ τῆς μητρὸς τῶν θεῶν Asherat².

Ἄξιον παρατηρήσεως τυγχάνει ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Ἑλ δὲν μαρτυρεῖται ἀσκουμένη παρὰ τῷ λαῷ εἰς βαθμὴν, ὃν θὰ ἀνέμενε τις. Τοῦτο προφανῶς ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπόστασιν, ἣν ἡ ὑψηλὴ τοῦ Ἑλ θέσις ἐδημιούργησε μεταξὺ αὐτοῦ, ὡς ὑπάτου τῶν θεῶν, καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

2. Asherat ἢ Ἑλάτι, ἡ σύζυγος τοῦ Ἑλ. Ἡ μήτηρ αὕτη τῶν θεῶν ἀσκει σοβαρὰν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ συζύγου τῆς, καίτοι ἐπιμελῶς ἀποφεύγει νὰ ἀναμιγνύηται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν θεῶν. Ἐπεμβαίνει μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, καθ' ὅς εἶναι ἱκανὴ νὰ μεταπέσῃ τὸν πατέρα τῶν θεῶν, ἔστω καὶ ἂν οὗτος πρὸς καιρὸν ὀργίζεται καὶ ἀπειλεῖ.

Τὸ πλήρες αὐτῆς ὄνομα Asherat τῆς θαλάσσης καὶ ἡ συσχετισίς αὐτῆς πρὸς ἰχθὺν ὑπενθυμίζει ἡμῖν τὴν μητέρα τῶν θεῶν Tiamat, Βαβυλωνιακὴν θεὰν τῆς θαλάσσης. Ἄξιον παρατηρήσεως τυγχάνει τὸ ὅτι δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε ἀποδεδειγμένως εὑρεθῆ εἰκὼν τῆς θαλασσίας Asherat. Τοῦτο πάλιν δύνανται εὐκόλως νὰ ἐξηγηθῆ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ὑψηλὴ θέσις τῆς Asherat, ὡς παρέδρου τοῦ Ἑλ, ἐκράτει τοὺς λάτρεις εἰς ἀπόστασιν, ἣτις δὲν ἠνῴθει τὴν ἄμεσον αὐτῆς λατρείαν.

Τοὺναντίον ὅμως εἶναι ἀληθὲς ὡς πρὸς τὴν Asherat τῆς γονιμότητος. Ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητός τῆς, ἡ θεὰ αὕτη ἐλατρεύετο ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ ἀπεικονίζετο ἐπὶ ἀντικειμένων τέχνης, πολλὰ τῶν ὁποίων ἦλθον εἰς φῶς διὰ τῶν ἀνασκαφῶν (εἰκ. 9). Παρίσταται γυμνὴ καὶ κρατοῦσα ζῆα, ἐνίοτε δὲ πατοῦσα ἐπὶ λέοντος καὶ συνοδευομένη ὑπὸ ὄφρων. Ὁ τύπος τῆς θεᾶς, τὸν ὁποῖον παρέχουσιν αἱ ἀπεικονίσεις αὐταί, φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ συνδυασμοῦ τῆς Asherat καὶ τῆς ἀρχαιοτέρας Μητρὸς Γῆς, «τῆς ποτινίξ θηρῶν» γνωστῆς μεταξὺ ἄλλων καὶ ἐκ τῶν Αἰγυπτιακῶν (καὶ δὴ τῆς στήλης τῆς θεᾶς Qadesh, νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσεῖῳ) καὶ τῶν Μινωικῶν (καὶ δὴ τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγαλματίου τῆς θεᾶς τῶν

Εἰκ. 9. Ἡ Asherat τῆς γονιμότητος.

1. Πρὸλ. Dussaud¹, σ. 92 ἐξ. Πρὸλ. τὴν ἔστω καὶ τυχαίαν ὁμοιότητα τῶν λέξεων «Ἑλ» καὶ «ἥλιος».

2. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο φαίνεται εὐστόχως ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν εἰς σχέσιν πρὸς τὸν Φοινικικῆς ἄλλως τε καταγωγῆς μῦθον τοῦ Διὸς καὶ τῆς Εὐρώπης, καθ' ὃν ὁ Ζεὺς ὑπὸ μορφήν ταύρου ἀπήγαγεν εἰς Κρήτην τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Φοινικῆς Εὐρώπην. Πρὸλ. Schaeffer³ σ. 60 ἐξ. Dussaud¹ σ. 112.

ἄφρων, νῦν ἐν τῷ Μουσεῖῳ τῆς Βοστώνης) σχετικῶν εὐρημάτων¹.

3. Βάαλ καὶ Ἀλιγιάν Βάαλ. Ὁ Βάαλ ἢ Χαδὰδ (τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον σημαίνει κύριος, προσδιώριζεν ἀρχῆθεν τὸ δεύτερον) φέρεται ἐν τοῖς Οὐγαριτικοῖς κειμένοις ὡς υἱὸς ὅτε μὲν τοῦ Δαγών, ὅτε δὲ τοῦ Ἔλ². Εἶναι ὁ θεὸς τῶν ὑψωμάτων, τῆς θυέλλης, τῆς βροχῆς, τῆς γονιμότητος καὶ τῆς εὐφορίας³.

Λαμβάνει καὶ οὗτος ὡς ὁ Ἔλ τὴν μορφήν ταύρου, ἂν μὴ ἀκριδέστερον μόσχου, καὶ διὰ τῶν κεράτων του, καττροποῖ τοὺς ἐχθρούς του. Σύμβολον αὐτοῦ, ὡς φαίνεται ἐκ παραστάσεως κυλινδρικής τινος σφραγίδος, εἶναι κεφαλὴ ταύρου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πτερωτὸν ἥλιον ὁ ὁποῖος, ὡς εἶδομεν, εἶναι σύμβολον τοῦ Ἔλ. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ ἀπεικόνισις τοῦ Βάαλ, ὡς ὠραίου ἐφήβου κρατοῦντος διὰ τῆς ἀριστερᾶς κεραυτῶν καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς ῥόπαλον, φέροντος δὲ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κρᾶνος μετὰ κεράτων (εἰκ. 10).

Ὁ βίος τοῦ Βάαλ εἶναι πλήρης περιπετειῶν καὶ ἐξελίσσεται μέσῳ σφοδρῶν κατὰ τῶν ἐχθρῶν του ἀγώνων καὶ θερμῶν μετὰ τῆς Ἀνάθ ἐρώτων. Ἡ σκληρὰ μάχη μεταξὺ Βάαλ καὶ Abbirim, τεράτων μετὰ σώματος ἀνθρώπου καὶ κεφαλῆς ταύρου, κρίνεται ὑπὲρ τῶν τελευταίων. Ὁ Βάαλ πίπτει «ὡς ὁ ταῦρος ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ θυσιαστοῦ».

Σοβαρώτερος εἶναι ὁ ἀγὼν μεταξὺ τοῦ Βάαλ καὶ τῆς συμμάχου του Ἀνάθ ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ἀρχόντος Γιαμ καὶ τῶν συμμάχων του Lotan καὶ Κριτοῦ Ποταμοῦ ἀφ' ἑτέρου. Ὁ Βάαλ συντρίβει τοὺς ἐχθρούς του καὶ ἀναδεικνύεται

Εἰκ. 10. Ἡ στήλη τοῦ Βάαλ.

Ποταμοῦ ἀφ' ἑτέρου. Ὁ Βάαλ συντρίβει τοὺς ἐχθρούς του καὶ ἀναδεικνύεται

1. Πρὸλ. Dussaud¹, σ. 107, ὅστις ταυτίζει τὴν Qadesh τῆς Αἰγύπτου πρὸς τὴν Asherat τῆς Οὐγαρίτιδος. Ἐν σ. 135 ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐκλαμβάνει τὸ ὄνομα Qadesh ὡς τίτλον τῆς Asherat.

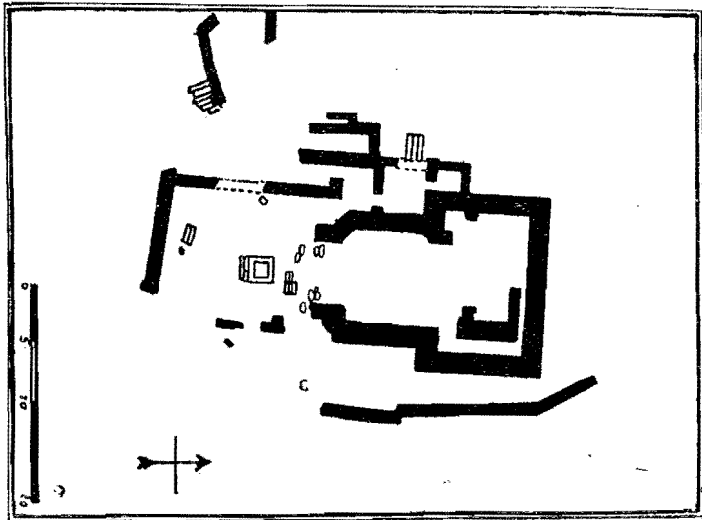
2. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἔλ, καταλαβὼν τὴν θέσιν τοῦ Δαγών, ἐθεωρήθη καὶ πατὴρ τοῦ Hadad.

3. Ὡς τοιοῦτος θεὸς νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν Tesup τῶν Χουριτῶν καὶ τὸν Σέθ τῶν Αἰγυπτίων. Διὰ τὴν συσχέτισιν τοῦ Βάαλ πρὸς τὸν Amurru, πρὸλ. Dussaud¹ σ. 101 ἐξ.

νικητῆς καὶ βασιλεύς, ἀποκτᾶ δὲ κατὰ συνέπειαν τὸ δικαίωμα νὰ κτίσῃ δι' ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους Saphon κατοικίαν. Δι' αὐτοῦ ὑπονοεῖται τὸ γεγονός, ὅτι ὁ μὴ Σημιτικῆς προελεύσεως Βάαλ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν Σημιτῶν κατὰ τὴν εἰς Βόρειον Συρίαν προέλασίν των, καταλαμβάνει περιφανῆ θέσιν ἐν τῇ Χαναανικῇ πανθέῳ καὶ λατρεύεται ἐν ἰδίῳ ναῷ¹.

Τὰ ἑρείπια τοῦ μεγάλου τούτου ναοῦ ἔχουσι πλέον ἔλθει εἰς φῶς διὰ τῶν ἐν Ras Shamra ἀνασκαφῶν² (εἰκ. 11). Ἡ εἰς κυρίως ναόν, πρόναον καὶ αὐλήν, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας εὗρισκετο τὸ θυσιαστήριον, διαρρυθμισίς του εἶναι ἐμφανῆς, ἐκ τοῦ πάχους δὲ τῶν τοίχων φαίνεται ὅτι ὁ ναὸς ἦτο ὑψηλός, Τοῦτο, ἄλλως τε, συμφωνεῖ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ μύθου τοῦ Keret παρεχομένην πληροφορίαν, ὅτι ὁ ναὸς ἦτο ὑψηλός ὡς πύργος (migdol) καὶ ἔφερον ἐπίπε-

Εἰκ. 11. Σχεδιάγραμμα τοῦ ναοῦ τοῦ Βάαλ.

δον στέγην περιβαλλομένην δι' ἐπάλλξεων. Περαιτέρω, ἂν τις λάθῃ ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ θεῖος ἀρχιτέκτων Χαγὶν μετακαλεῖται ἐξ Αἰγύπτου πρὸς ἀνάληψιν τοῦ ἔργου³, καὶ ὅτι ἡ ἀπεικόνισις τῶν ὑπὸ τοῦ Seti I κτισθέντων πύργων κατὰ μῆκος τῆς πρὸς τὴν Συρίαν ὁδοῦ συμφωνεῖ πρὸς ὅ,τι περὶ τοῦ ναοῦ γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν, δύναται νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ναὸς εἶχε κτι-

1. Ὅρα τὸ περὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ugarit κεφάλαιον. Ὅτι ὁ Βάαλ δὲν ἐλατρεύετο ἀρχῆθεν ὑπὸ τῶν Χανααναιῶν φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι αἱ Πατριαρχικαὶ διηγήσεις ἀγνοοῦσι αὐτὸν παντελῶς. Τοῦτο πάλιν μαρτυρεῖ τὴν ἀρχαιότητα τῶν ἐν λόγῳ διηγήσεων, καθ' ὅτι, ἐὰν αὗται ἦσαν προϊόν μεταγενεστέρων χρόνων, θὰ ἀνεφέροντο ὁποσοῦποτε εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Βάαλ. Πρβλ. Dussaud¹, σ. 174.

2. Πρβλ. Schaeffer², σ. 66 ἐξ. Dussaud¹, σ. 34.

3. Ὅρα Obermann, σ. 1.

σθῆ κατὰ Αἰγυπτιακὰ πρότυπα. Ἀπετελεῖτο δηλ. ἐκ δύο συνεχομένων τετραγωνικῶν πύργων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς τὰ ὄπισθεν ἦτο ὑψηλότερος τοῦ ἄλλου.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, δυνάμεθα γὰ ἐκλάβωμεν τὸ ἐκ τοῦ μύθου τῶν Βάαλ καὶ Ἀνάθ γνωστὸν ἡμῖν παράθυρον ὡς ἀνοίγμα ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ ὑψηλοτέρου πύργου. Εἶναι δ' εὐλογον γὰ εἰκάζωμεν ὅτι μέσῳ τοῦ ἀνοίγματος τούτου κατήρχετο ἡ βροχὴ καὶ αἱ πρὸς πρόκλησιν τῆς βροχῆς γενόμεναι ὑπὸ τῶν ἱερέων σπονδαὶ ἐπὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ στήλης, φερούσης τὸ ὁμοίωμα τοῦ Βάαλ. Τοῦτο καθίσταται πιθανώτερον καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἐν Ras Shamra εὑρεθεῖσα μεγάλη στήλη τοῦ Βάαλ ἔχει τὴν κορυφὴν ἐφθαρμένην ἐκ τοιαύτης, ὡς φαίνεται, ἐν τῷ ναῷ χρήσεώς της.

Τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ναοῦ διαδέχεται ὁ πείσμων ἀγὼν μεταξὺ Βάαλ καὶ Μῶτ. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον συμμετέχει καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Βάαλ, Ἀλιγιάν, θεὸς τῶν πηγαίων καὶ ἐν γένει τῶν ὑπογείων ὑδάτων¹. Αἱ τύχαι τοῦ Βάαλ καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἀλιγιάν εἶναι τοσοῦτο συνδεδυασμέναι, ὥστε ὁ εἰς συχνάκις ἀναλαμβάνει τὸν ῥόλον τοῦ ἄλλου, ὡς ἀντιπροσωπεύων, ἂν μὴ ταυτιζόμενος πρὸς τὸν ἄλλον. Ἐγνεῦθεν τὸ σύνθετον ὄνομα Ἀλιγιάν Βάαλ, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς περιπτώσεις, ὅπου θὰ ἀνέμενέ τις τὸ ἐν ἡ τὸ ἄλλο τῶν συνθετικῶν τούτου². Ἐν τῷ ἐν λόγῳ ἀγῶνι ὁ Μῶτ θριαμβεύει, ὁ δὲ Βάαλ κατέρχεται εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς καὶ ἀποθνήσκει. Τούτῳ ἀκολουθεῖ μετ' οὐ πολὺ καὶ ὁ Ἀλιγιάν, ἀφοῦ συνέλθῃ μετ' ἀγελάδος. Ὁ Ἀλιγιάν-Βάαλ, τέλος, ἐπανέρχεται εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἐξουσίαν.

Ἐν τῇ φυσιοκρατικῇ θρησκείᾳ τῆς Οὐγαρίτιδος ὁ ἀγὼν μεταξὺ Βάαλ καὶ Μῶτ εἶναι μυθολογικὴ ἐξήγησις τῶν κατὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἐποχῶν φυσικῶν φαινομένων. Ὁ Βάαλ, θεὸς τῆς βροχῆς καὶ τῆς εὐφορίας, ἐξουσιάζει ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὴν ὑγρὰν περίοδον τοῦ ἔτους, συγκεκριμένην συμφώνως πρὸς τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας τῆς Συρίας ἐκ τῶν λοιπῶν πλὴν τοῦ θέρους ἐποχῶν τοῦ ἔτους. Αἱ βροντώδεις θύελλαι τῆς ἀνοίξεως μαρτυροῦσι τὸν ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα τοῦ Βάαλ, τοῦ ὁποῦ ἢ πτώσις εἶναι μοιραία. Ἡ μετὰ τὴν ὑγρὰν περίοδον ἀνάβλυσις τῶν πηγαίων ὑδάτων καὶ ἡ τῶν κτηνῶν συουσία ἀποδίδονται εἰς τὴν ἐπὶ τινα χρόνον παραμονὴν τοῦ Ἀλιγιάν ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ δὲ μετ' οὐ πολὺ ἐπικράτησις τοῦ θέρους ἐκλαμβάνεται ὡς ὑπὸ τοῦ Μῶτ, θεοῦ τῆς ξηρασίας καὶ τῆς στειρώσεως, πλήρης ἀνάληψις τῆς ἀρχῆς, μέχρις οὗ αἱ πρῶται βροχαὶ τοῦ φθινοπώρου σημάνωσι τὴν πτώσιν τοῦ Μῶτ καὶ τὴν δι' αὐτῆς ἀναβίωσιν τοῦ Ἀλιγιάν—Βάαλ.

1. Πρβλ. Dussaud¹, σ. 102 ἐξ.

2. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Dussaud¹, σ. 103 «Mais cela ne suffit pas pour identifier complètement ces deux entités comme on l'a parfois proposé». Σημειωτέον δ' ὅτι τὰ συνθετικὰ ὀνόματα, ὡς Ἀλιγιάν—Βάαλ, Κουσάρ—καί—Χασίς, Γουπάν—καί—Οὐγάρ, ἦσαν ἀρχῆθεν ὀνόματα ἰδίων θεοτήτων. Πρβλ. Gordon², σ. 107. Del Medico, σ. 142.

Ἐνάλογος πρὸς τὰς περιπετείας τοῦ Ἀλιγιάν-Βάαλ καὶ συγκεκριμένως πρὸς τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀναβίωσιν αὐτοῦ τυγχάνει καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς Οὐγαριτικῆς λατρείας, ὡς ἀφορώσης εἰς τοὺς νεκροὺς καὶ τὴν εὐφορίαν. Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι γονιμοποίησις καὶ εὐφορία ἀσφαλίζονται οὐ μόνον διὰ τῆς ἀναβιώσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Βάαλ.

Τὰ ἐν Ras Shamra εὐρεθέντα σχετικὰ ἀντικείμενα δεικνύουσιν ὅτι αἱ πρὸς τοὺς νεκροὺς καὶ δι' εὐφορίαν σπονδαὶ ἦσαν ἀπεριόριστοι. Διάτρυτοι πῆλγνοι σωλῆνες ἐμπεπηγμένοι καθέτως εἰς τὴν γῆν ἔφερον τὰς διὰ ῥυτῶν προσφερομένας σπονδὰς εἰς τὸν προορισμὸν των. Διάφορα ἀγγεῖα καὶ δὴ ῥυτὰ εἰς σχῆμα ζύφου, ἔτι δὲ φαλλοὶ καὶ ὁμοιώματα τῆς γυμνῆς θεᾶς τῆς γονιμότητος εὐρέθησαν παρὰ τὸ κατώτερον ἄκρον τοιούτων σωλῆνων. Τὸ τυπικὸν τῶν σπονδῶν μαρτυρεῖται ὑπὸ τελετουργικῶν κειμένων, ἐν τῶν ὁποίων ἔχει ἰδιόζουσαν σπουδαιότητα, ὡς ἀναφέρον καὶ τὴν μαγικὴν χρῆσιν τοῦ μανδραγόρου ὡς μέσου ἐξασφαλίσσεως τῆς εὐφορίας τοῦ Ἀλιγιάν-Βάαλ¹.

Συνθετώτερον παρουσιάζεται τὸ διὰ σπονδὰς διοχευτικὸν σύστημα τῶν ἐκ τῶν 14ης καὶ 13ης ἑκατ. π.Χ. μεγάλων Μυκηναϊκῶν τάφων τῆς Ras Shamra. Παρὰ τὴν θάσιν καθέτου σωλῆνος εὐρίσκειτο ὀχετὸς ἐκβάλλων ἐπὶ διατρύτου πλακῆς, ἣτις ἐσκέπαζε τὸ στόμιον λάκκου. Αἱ σπονδαὶ προσεφέροντο ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ σωλῆνος, κατήρχοντο εἰς τὸν δριζόντιον ὀχετὸν καὶ διὰ τοῦ ἀνοίγματος τῆς πλακῆς ἐπιπτον εἰς τὸν λάκκον. Τὸ περιεχόμενον τοῦ λάκκου ἦτο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ νεκροῦ, τὴν προσέλευσιν τοῦ ὀπίου ἐπέτρεπεν ἀνοιγῆναι τι ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ τάφου. Ἐνίοτε συναντῶμεν ἕτερον τι ἀνοίγμα πρὸς τὸ ὁποῖον ἐκκλινε τὸ στόμιον ἐντετοιχισμένου πίθου. Τὸ περιεχόμενον τοῦ πίθου καθίστα τὸν ἀνεφοδιασμὸν τοῦ νεκροῦ ἀσφαλῆστερον. Πρὸς τούτοις ὑπάρχουσι τάφοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι τὸν λάκκον ἢ τὸν ἀντ' αὐτοῦ πίθον ὑπὸ τὸ δάπεδον παρὰ τὸ κέντρον αὐτῶν.

Μετὰ τῆς λατρείας σχετίζονται καὶ οἱ ἀπύθμενοι πίθοι, οἵτινες ἀνευρέθησαν ἐν Ras Shamra πλησίον τῶν Μυκηναϊκῶν τάφων. Ἐάν, εἰδικώτερον, οἱ πίθοι οὗτοι πρέπει νὰ σχετισθῶσι πρὸς τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν μάλλον ἢ τὴν λατρείαν τῆς γονιμότητος, ἢ καὶ τὸ ἀντίθετον, δὲν γνωρίζομεν. Τὸ σπουδαῖον ὅμως εἶναι, ὅτι δι' αὐτῶν δυνάμεθα πλέον νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν γνωστὸν μῦθον τῶν Δαναῶδων², καθ' ὃν αἱ πεντήκοντα θυγατέρες τοῦ Δαναοῦ, βασιλέως τοῦ Ἀργεῶς, κατεδικάσθησαν ἐν τῷ Ἄδη εἰς αἰώνιον προσπάθειαν νὰ πληρώσωσιν ἀπύθμενον πίθον, ἐπειδὴ ἐφόγευσαν τοὺς συζύγους των, υἱοὺς τοῦ Αἰγύπτου, κατὰ τὴν νύκτα τοῦ γάμου. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν οἱ ἀπύθμενοι πίθοι σχετισθῶσι κυρίως πρὸς τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν, δύνανται τις νὰ

1. Διὰ τὸ σχετικὸν κείμενον, βρα Gordon³, σ. 19 (nt: III: 10-14).

2. Ὁρα Schaeffer⁴, σ. 54 ἐξ.

ἐκλάβη τὴν τιμωρίαν τῶν Δαναΐδων ὡς συνισταμένην εἰς διαρκῆ τέλεσιν νεκρικών σπονδῶν πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πνευμάτων τῶν φονευθέντων συζύγων αὐτῶν. Εἰς περίπτωσιν ὅμως καθ' ἣν οἱ ἀπύθμενοι πίθοι σχετισθῶσι κυρίως πρὸς τὴν λατρείαν τῆς γονιμότητος, δύναται τις νὰ δεχθῆ ἑτέραν τοῦ μύθου διατύπωσιν¹, καθ' ἣν αἱ Δαναΐδες δὲν εἶναι κακοῦργοι σύζυγοι, ἀλλ' ἀγαθοεργοὶ ἡρωίδες, διδάσκει τὴν καλλιέργειαν τῆς ξηρᾶς Ἀργολίδος διὰ φρεάτων, καὶ νὰ θεωρήσῃ τὰς Δαναΐδας ὡς εὐμενεῖς νόμφας ἐξασφαλιζούσας διὰ σπονδῶν τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς.

4. *Ἀνάθ, ἡ ἡγαπημένη τοῦ Βάαλ.* Ἡ θεὰ αὕτη φέρεται ὡς ἀδελφὴ ἅμα καὶ ἐρωμένη τοῦ Βάαλ. Βοηθεῖ αὐτὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν του καὶ ἀναδεικνύεται νικηφόρος ὡς ἄλλη Παλλάς Ἀθηνᾶ, πρὸς ἣν φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ ταῦτισθῆ², Ὁ ποιητὴς περιγράφει ἐνθουσιωδῶς τὰς νίκας τῆς καὶ ἐγκωμιάζει τὰς ἀρετὰς «τῆς παρθένου». Μετ' αὐταπαρνήσεως συμμερίζεται τὰ δεινὰ τοῦ ἀγῶνος καὶ δὲν ἡσυχάζει μέχρις οὗ ἴδῃ τὸν θρίαμβον τοῦ Βάαλ. Ἐφ' ὅσον, συμφώνως πρὸς τὰ συμφραζόμενα καὶ τὸ πνεῦμα ἐν γένει τῆς Οὐγαριτικῆς θρησκείας, ὑπὸ τὴν ἀγελάδα ἐν τῷ γνωστῷ εἰδυλλίῳ τοῦ Ἀλιγιάν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν Ἀνάθ³, ἡ θεὰ αὕτη εὐτυχεῖ νὰ συλλάβῃ, ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Ἀλιγιάν Βάαλ θυθίζει αὐτὴν εἰς ἀνέκφραστον λύπην. Ὁ ποιητὴς κατανοεῖ πλήρως τὴν ἐπὶ τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ Βάαλ ἀγωνίαν τῆς Ἀνάθ καὶ ἐκφράζει ταύτην διὰ τῶν ἀκολουθῶν τρυφερῶν λέξεων :

«Ἡ Ἀνάθ πράγματι κατέχεται ὑπὸ ἔρωτος!

Εἶναι αὕτη πλήρης ἀγάπης!

Ὡς ἡ καρδία δορκάδος ποθεῖ τὸ νεογνόν τῆς

Καὶ ἡ καρδία ἀμνάδος τὸν ἀμνόν τῆς,

Οὕτω καὶ ἡ καρδία τῆς Ἀνάθ ποθεῖ τὸν Βάαλ»⁴.

Ἡ θεὰ ἀνευρίσκει τὸ πτώμα τοῦ ἡγαπημένου τῆς Βάαλ καὶ μεταφέρει αὐτὸ ἐπ' ὤμου εἰς τὸ ὄρος Saphon. Θάπτει αὐτὸ πρεπόντως καὶ θυσιάζει ἑκατόμβας ταύρων, βοῶν, προβάτων, ἐλάφων, αἰγάγων καὶ δνάγων. Συναντᾷ τὸν Μῶτ καὶ αἰτεῖται παρ' αὐτοῦ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ ἡγαπημένου τῆς εἰς τὴν ζωήν. Ἀρνούμενου τοῦ Μῶτ, ὅπως πράξῃ τοῦτο, ἡ θεὰ ὀργίζεται καὶ φονεύει αὐτόν. Εὐθὺς δ' ὡς ἀκολούθως κατατάμη καὶ σκορπίση αὐτόν ἀνὰ τὴν γῆν, ἐπιτυγχάνει τὴν ἀναβίωσιν τοῦ Βάαλ. Ἡ πράξις αὕτη δικαίως θεωρεῖται ὡς τὸ ἀρχαιότερον παράδειγμα τῆς παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς ἀπαντώσεως τελετῆς τῆς «τελευταίας δέσεως τῶν στάχεων», παριστώσης τὴν ἐκ τοῦ θερισμοῦ διάσωσιν τοῦ πνεύματος τῆς βλαστήσεως⁵. Ὡς οἱ νεκρωθέντες κόκ-

1. Ἀπαντᾷ αὕτη παρ' Ἡσιόδῳ, Ἀποσπ. 69, 72.

2. Πρὸλ. τὸ ὄνομα τῆς Ἀνάθ καὶ Ἀθηνᾶ, Baalat καὶ Παλλάς.

3. Πρὸλ. Dussaud¹, σ. 133.

4. Gordon², σ. 45 (49: II: 5-9). Προτιμῶ τὴν κατὰ Dussaud¹, σ. 135, ἀπόδοσιν.

5. Πρὸλ. Dussaud¹, σ. 136 ἐξ. καὶ Dussaud², σ. 375.

κοι τῆς τελευταίας δέσμης ἐπιτρέπουσι τὴν βλάστησιν, οὕτω καὶ αἱ σάρκες τοῦ στερηθέντος τοῦ θείου του χαρακτήρος Μῶτ ἀπελευθεροῦσι τὸν θεὸν τῆς βλαστήσεως Βάαλ.

Τῶν λοιπῶν θεοτήτων ἀξίαι μνείας τυγχάνουσι: Μῶτ, ὁ ἐχθρὸς τοῦ Βάαλ, ὡς ἐκπροσωπῶν τὸ πνεῦμα τοῦ θερισμοῦ καὶ τῆς ξηρασίας, Δαγῶν¹, ἀρχῆθεν πατήρ τοῦ Βάαλ καὶ ἐπὶ τινα χρόνον κεφαλὴ τοῦ Ἀμορριτικοῦ πανθέου καὶ Ἀshtart, ἣτις δυσκόλως διακρίνεται τῆς Asherat καὶ τῆς Ἀνάθ ἐν τοῖς Οὐγαριτικοῖς κειμένοις².

IV. ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ EN RAS SHAMRA ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ ΔΙΑΘΗΚΗΝ

Ἡ ἱστορική, φιλολογικὴ καὶ θρησκευτικὴ σημασία, ἦν τὰ εὐρήματα καὶ εἰδικώτερον τὰ κείμενα τῆς Ras Shamra-Ugarit ἔχουσι καθ' ἑαυτά, ἀυξάνει ἀνυπολογίστως ἐκ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὰ προϊόντα ἄλλων τε λαῶν (Κρητῶν, Αἰγαιῶν, Χεττιτῶν, Χουρριτῶν, Βαβυλωνίων, Αἰγυπτίων κ. ἄ.) καὶ μάλιστα τῶν Ἑβραίων. Τὸ ὅτι δ' ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει, περὶ τὴν ὁποίαν θέλομεν ἀσχοληθῆ ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ, πρόκειται περὶ σχέσεων πρὸς τὴν ἑτέραν γραπτὴν πηγὴν τῆς πίστεως ἡμῶν, τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, τὸ ὄλον ζήτημα τῶν ἀνακαλύψεων τῆς Ras Shamra ἀποβαίνει οὐ μόνον ἐνδιαφέρον ἀλλὰ καὶ λεπτόν.

Αἱ ἐν λόγῳ σχέσεις ἀρχονται ἀπ' αὐτῆς τῆς γλώσσης τῆς Οὐγαριτίδος ἢ ὁποία ἔχει ἤδη χαρακτηρισθῆ ὑπὸ τῶν εἰδικῶν δι' ἑνὸς τῶν ἰσοδυνάμων ὄρων: Χαναανικὴ, ἀρχαῖκὴ Ἑβραϊκὴ, πρωτοφαινικικὴ. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται, ὅτι εὐθὺς ὡς ἐντριβῆς τις περὶ τὴν Ἑβραϊκὴν ἀποφασίση μετὰ τὴν ἐκμάθησιν τοῦ σφηνοειδοῦς ἀλφαβήτου γὰ πλησιάση τὰ Οὐγαριτικὰ κείμενα, αἰσθάνεται ἐκυτὸν κινούμενον εἰς γνῶριμον, πολλάκις δὲ Βιβλικόν, γλωσσικόν περιβάλλον³. Οἱ αὐτοὶ βασικοὶ κανόνες διέπουσι τὰ Οὐγαριτικὰ καὶ τὰ Ἑβραϊκὰ κείμενα. Τὸ μέτρον τῶν θρησκευτικῶν κειμένων τῆς Οὐγαριτίδος, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ ποιήσει, εἶναι τονικὸν καὶ στηρίζεται ἐπὶ ποδῶν συγκεκριμένων ἐκ τριῶν, ἐνίοτε δὲ ἐκ δύο ἢ τεσσάρων, συλλαβῶν ἢ λέξεων⁴.

Ἡ θλίψις τοῦ Λαπτῶν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Βάαλ περιγράφεται μετὰ ζωνρότητα καὶ πάθους ἐν τῷ γνωστῷ Ἑβραϊκῷ μέτρῳ Qinah⁵, κατὰ τρόπον ὑπενθυμίζοντα ἡμῖν τὸν θρήνον τοῦ Ἰακώβ ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου

1. Περὶ τοῦ ἐν Οὐγαριτίδι ναοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τούτου, βρα τὸ περὶ Ἱστορίας τῆς Ugarit κεφάλαιον.

2. Περὶ τῶν θεοτήτων τούτων, ἰδίως κατὰ τὴν μεταγενεστέραν Φοινικικὴν ἀντιληψιν, βρα Dussad¹, σ. 103 ἐξ.

3. Πρβλ. Montgomery, σ. 21 ἐξ.

4. Πρβλ. Dussaud¹, σ. 89 ἐξ. Albright, σ. 280 ἐξ.

5. Ὅρα μετάφρασιν τούτου ἐν τῷ περὶ Γραμματικῆς τῆς Ugarit κεφαλαίῳ.

τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωσήφ¹. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Λατπών, ὡς καὶ ὁ Ἰακώβ, τελειώνει τὸν θρηγνὸν αὐτοῦ διὰ τῶν λέξεων «θὰ καταβῶ εἰς τὴν γῆν»².

Αὐτὸς ὁ τόσον γνωστὸς ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως παραλληλισμὸς τῶν μελῶν ἢ τῶν ἰδεῶν, καὶ μάλιστα δύο τῶν εἰδῶν τούτου, ὁ συνωνυμικὸς καὶ ὁ ἀντιθετικὸς, χαρακτηρίζει ὡσαύτως καὶ τὴν Οὐγαριτικὴν ποιήσιν.

Ἡ συνθήθεια τῶν γραφέων τῆς Οὐγαρίτιδος νὰ ἐπιγράψωσι τὰ κείμενα, τὰ ὅποια ἀνήκουσι εἰς ὄρισμένον ποιητικὸν κύκλον, διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, π.χ. «τῷ Βάαλ», «τῷ Κερέτ», «τῷ Ἀκχάτ», συναντᾶται καὶ παρ' Ἰσραηλίταις, οἱ ὅποιοι ἐπιγράφουσι μεμονωμένους ψαλμοὺς διὰ τίτλου ἀνήκοντος κατ' ἀρχὴν εἰς τὸν σχετικὸν κύκλον τῶν ψαλμῶν τούτων, π.χ. «τῷ Δαυῖδ», «τῷ Ἀσάφ», κ.τ.τ.³.

Ἰπὸ τὸ φῶς τοιούτων γλωσσικῶν σχέσεων εἶναι πλέον καιρὸς διὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς Βιβλικῆς κριτικῆς τῶν Reuss, Graf καὶ Wellhausen νὰ ἀναθεωρήσωσι τὸν βασικὸν ἰσχυρισμὸν αὐτῶν, ὅτι ἡ Χαναάν, καὶ μετ' αὐτῆς εἰς Ἰσραηλίται, ἠγγείη τὴν γραφὴν μέχρι τοῦ τέλους τῆς 2ας π.χ. χιλιετηρίδος. Αἱ ἀνακαλύψεις τῆς Ras Shamra ἀπέδειξαν ὅτι κατ' αὐτὰ ἤδη τὰ μέσα τῆς 2ας π.Χ. χιλιετηρίδος ἡ Χαναάν ὄχι μόνον ἐγνώριζε τὴν γραφὴν, ἀλλὰ καὶ μακρὸν φιλολογικὸν στάδιον εἶχε διανύσει.

Ἡ δυσπιστία οὕτω τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς πρὸς τὴν ἱστορικότητα τῶν Πατριαρχικῶν παραδόσεων, ὡς βασιζομένων ἐπὶ ἀνευθύνου προφορικοῦ λόγου, ἐλέγχεται ὡς αὐθαίρετος καὶ ἀδάσιμος ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ παραδόσεις αὗται ἠδύναντο ἐνωρίτατα νὰ καταγραφῶσιν εἰς τὴν Χανααντικὴν γλῶσσαν. Ἀπήχησις ἄλλως τε τῶν ἐν λόγῳ παραδόσεων διαπιστοῦται ἐν αὐτοῖς τοῖς Οὐγαριτικοῖς κειμένοις.

Εἶναι ἐν πρώτοις ἄξιον προσοχῆς, ὅτι αὐτὰ τὰ θεῖα ὀνόματα Ἐλ καὶ Ἐίλιον ἀπαντῶσι τόσον παρ' αὐτοῖς ὅσον καὶ παρ' ἐκεῖναις⁴.

Πρὸς τούτοις εἶναι γεγονός, ὅτι πολλαὶ τῶν σκηνῶν τῶν μυθολογικῶν κειμένων, παρ' ὅτι ταῦτα ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὸ θόρειον μέρος τῆς χώρας, διαδραματίζονται πρὸς νότον, εἰς μέρη ὅπου κατόκησαν οἱ Πατριάρχαι τοῦ Ἰσραήλ. Πολλὰ οὕτω τῶν τοπωνυμικῶν τῶν ἐν λόγῳ κειμένων, γνωστὰ ἄλλως τε

1. Γεν. 37,35 ἐξ. Πρβλ., ἐπίσης II Σαμ. 3,33-34.

2. Τὸ χωρίον Ζαχ. 12,11 δύναται ἐπίσης νὰ σχετισθῇ πρὸς ὅτι γνωρίζομεν περὶ τοῦ θρηγνουμένου Βάαλ.

3. Πρβλ. Dussaud¹, σ. 154.

4. Αἱ ἐκτεταμέναι μορφαὶ τοῦ Ἐλ: 'elh καὶ 'elhim, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς Ἑβραϊκὰς τοιαύτας Eloah καὶ Elohim, ἀπαντῶσι μόνον ἐν τοῖς μικροῖς λειτουργικοῖς κειμένοις. Πρβλ. Dussaud¹, σ. 97. Ἡ γνώμη τοῦ Dussaud καὶ ἄλλων, ὅτι ἐν τῇ φράσει:

«Τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ μου εἶναι Ἰω (υἱὸς τῆς) Ἐλάτ»

(Dussaud¹, σ. 171 ἐξ. Πρβλ. τὴν κατὰ Gordon², σ. 26, ἀπόδοσιν) ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα τοῦ Γιαχβέ, εἶναι ἀπαράδεκτος, ἐφ' ὅσον αὐτὰ τὰ συμπραζόμενα δεικνύουσιν ὅτι ἡ ὁμοιότης τῶν σχετικῶν συμφῶνων εἶναι τυχαία. (Πρβλ. H. Bauer ἐν Zeitschrift für alttest. Wissenschaft, 1933, σ. 92 ἐξ. Πρβλ. ἐπίσης Baumgartner, σ. 96).

ἐκ τῆς Βίβλου, ἀνήκουσιν εἰς τὴν Σιναιτικὴν χερσόνησον, ὡς Ashdod, Qadesh Barnea, Aloush, Ἐρημος τῶν καλάμων (πιθανὸν ἢ Ἐρυθρὰ θάλασσα) καὶ Ἐδώμ.

Περαιτέρω, αἱ αὐταὶ πολιτιστικαὶ συνθήκαι ἀντικατοπτρίζονται ἐν τοῖς εὐρήμασι τῆς Ras Shamra καὶ ταῖς ἀρχαίαις, μάλιστα δὲ ταῖς Πατριαρχικαῖς, παραδόσεσι τοῦ Ἰσραήλ. Τοιαῦται ἐν γένει μεταξὺ ἄλλων εἶναι ἢ εἰς φυλάς καὶ τάξεις διάκρισις τοῦ λαοῦ, ὁ τρόπος ἐπιστρατεύσεως καὶ φορολογίας, τὸ θεοκρατικὸν σύστημα¹, ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἱερατείου καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν θυσιῶν².

Εἰδικώτερον, ἡ διαίρεσις τῆς μῆδος εἰς πεντήκοντα³, καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ γνωστὸν Σουμεροβαβυλωνιακὸν σύστημα εἰς ἐξήκοντα, σίκλους μαρτυρεῖται καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ⁴.

Οἱ εὐρεθέντες εἰς τοὺς διὰ σπονδὰς σωληνας φαλλοὶ μαρτυροῦσι τὴν καὶ παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Οὐγαρίτιδος τέλεσιν τῆς περιτομῆς κατὰ τὰ μέσα ἤδη τῆς 2^{ης} π.Χ. χιλιετηρίδος. Τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου⁵, καθ' ἣν οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Σύριοι εἶχον τὴν περιτομήν. Ἐρμηνευταί τινες τῆς Βίβλου ἠρνοῦντο τὴν ἀξιοπιστίαν τῆς μαρτυρίας ταύτης, μέχρις οὗ αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ras Shamra ἐδικαίωσαν τὸν πατέρα τῆς Ἱστορίας⁶.

Ἡ ἐπὶ τινος στήλης, εὐρεθείσης ἐν Ras Shamra, ἀπεικόνισις δύο ἐπισημῶν προσώπων, λαμβανόντων τὸν ὄρκον τῆς συμμαχίας, εἶναι ἐπίσης διαφωτιστικῆ. Ἡ ἔνωσις τῶν χειρῶν ὑπεράνω τραπέζης φεροῦσης ἄρτον διηρημένον εἰς δύο ἀμβολίζει τὴν ὑποχρέωσιν, ἣν τὰ συμβαλλόμενα μέρη ἀνέλαβον, εὐθύς ὡς ἕταμον ὄρκια⁷. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα πρέπει, πιθανόν, γὰρ ἐννοήσωμεν καὶ τὴν παρ' Ἐβραίοις διάταξιν τῶν ἄρτων τῆς προθέσεως εἰς δύο ομάδας, συμβολίζουσαν τὴν χάραξιν διαθήκης μεταξὺ Γιαχβὲ καὶ Ἰσραήλ⁸.

Ἡ ἐν Οὐγαρίτιδι χρήσις μανδραγόρου εἰς μαγικὰς τελετὰς πρὸς γονιμοποίησιν⁹ συμφωνεῖ πρὸς ὅ,τι γνωρίζομεν ἐκ τῆς Βίβλου¹⁰.

Ἡ ἐν τῇ Θεογονίᾳ ἀπαντῶσα φράσις :

«Παρασκευάσατε ἄμνὸν ἐν γάλακτι»¹¹

1. Σημειωτέον δ' ὅμως ὅτι ἡ ἐν Οὐγαρίτιδι, ὡς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐνίοτε ἐν Μεσοποταμίᾳ, θεοποίησις τοῦ βασιλέως εἶναι παντελῶς ξένη παρ' Ἰσραήλ. Πρβλ. Frankfort, H. Kingship and the Gods. Chicago, 1948, σ. 337 ἐξ.

2. Πρβλ. Gordon⁸, σ. 123 ἐξ. Dussaud¹, σ. 178 ἐξ.

3. Ὅρα τὸ περὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ugarit κεφάλαιον, σ. 135.

4. Ἐξ. 38, 25-27.

5. Ἡροδ. II. 104.

6. Πρβλ. Schaeffer⁶, σ. 88. Αἱ αὐταὶ ἀνασκαφαὶ ἐδικαίωσαν τὸν Ἡροδότον καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα, ὡς εἰς τὴν προσέλευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου (ὄρα Schaeffer⁶, σ. 36) καὶ τὴν παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν πρώτην κατοικίαν τῶν Φοινίκων (ὄρα Dussaud¹, σ. 79. Πρβλ. ὅμως Montgomery, σ. 19 ἐξ.).

7. Ὅρα Dussaud¹. σ. 154. Πρβλ. ὅμως Schaeffer⁶, σ. 48, ὅστις ἀντὶ ἄρτου διακρίνει δύο σώματα συμβολαίου.

8. Λευτ. 24, 5-6. Πρβλ. Gen. 15, 9 ἐξ.

9. Gordon⁸, σ. 19.

10. Gen. 30, 14-16.

11. Gordon⁸, σ. 59 (52: 14).

δύναται νὰ παραδληθῆ πρὸς τὴν Ἑβραϊκὴν διάταξιν «οὐχ ἐφήσεις ἄρνα ἐν γάλακτι μητρὸς αὐτοῦ»¹. Ὁ Ἑβραῖος νομοθέτης ἀντιστρατεύεται προφανῶς εἰς τὸ σχετικὸν Χαναανιτικὸν ἔθιμον.

Ἡ θλίψις τοῦ Λατπῶν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Βάαλ², ἐκδηλοῦται διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ σημείων (τέφρας, σάκκου, ἐγκοπῶν).

Ἡ εὐαρέσκεια τῶν θεῶν ἐπιφέρει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀγαθὰ καὶ μάλιστα εὐφορίαν :

*«Τώρα ἡ γῆ θὰ παχυνθῆ ἐκ τῆς βροχῆς τοῦ οὐρανοῦ,
Ρεύματα μέλιτος θὰ ἀναβλύσωσιν ἐν ταῖς κοιλάσιν»³.*

Αἱ λέξεις αὗται ὑπεθυμίζουσιν ἡμῖν τὸν παρόμοιον τρόπον, καθ' ὃν καὶ οἱ Ἑβραῖοι συγγραφεῖς περιγράφουσι τὴν εὐφορίαν τῆς Παλαιστίνης.

Οὐγαριτικοὶ ἱατρικοὶ βροὶ ἀντιστοιχοῦσιν εἰς ὁμοίους Βιβλικοὺς τοιούτους⁴. Οὕτως ἡ ἱατρικὴ χρῆσις τοῦ ἐκ σύκων καταπλάσματος (debelah) μαρτυρεῖται ὑπὸ τε τοῦ Οὐγαριτικοῦ ἐγγχειριδίου ἱππιατρικῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης⁵.

Περισσότερον συγκεκριμέναι παρουσιάζονται αἱ μεταξὺ τῶν Οὐγαριτικῶν κειμένων καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης σχέσεις ἐν περιπτώσεσιν, ὡς αἱ ἀκόλουθοι :

Διαπιστοῦμεν, ἐν πρώτοις, ἐξωτερικὰς τινὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν Χαναανιτικῶν παραδόσεων καὶ τῆς Παλαιοδιαθηκικῆς ἰδέας περὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἰδέα αὕτη, ἥτις εἶναι τόσον παλαιὰ ὅσον καὶ ὁ κληροδοτήσας αὐτὴν εἰς ἡμᾶς Ἰσραηλιτικὸς λαός, ἀναλύεται συντόμως ὡς ἑξῆς :

Κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὁ λίαν καλῶς δημιουργήσας τὸν κόσμον ἀγαθὸς Θεὸς συντηρεῖ καὶ προάγει αὐτὸν διὰ συνεχοῦς ἀγῶνος κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους, αἵτινες ἀντιστρατεύονται εἰς τὸ ἅγιον θέλημα τοῦ. Ἐπικρατεῖ ἐκάστοτε ὁ Θεός. Τοῦτο σημαίνει ὅτι καὶ ὁ τελικὸς θρίαμβος θὰ εἶναι ἰδικὸς του. Θὰ ἔλθῃ οὕτω καιρὸς, ὅτε τὸ κακὸν θὰ ἐκμηδενισθῆ καὶ, κατ' ἀκολουθίαν, αἱ ἀτέλειαι τοῦ κόσμου θὰ ὑποχωρήσωσιν. Ὁ ἄνθρωπος θὰ γνωρίσῃ ἀληθινὴν εὐτυχίαν, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ πίστιν εἰς τὸν ἐλευθερωτὴν Θεὸν του καὶ νὰ συμβάλλῃ κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὸν κατὰ τοῦ κακοῦ ἀγῶνα. «Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις» ὁ θρίαμβος τοῦ θείου Κυβερνήτου θὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν κόσμον τὴν τάξιν, τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου Βασιλείας⁶.

1. Ἐξ. 23, 19 κατὰ τοὺς Ο'. Πρβλ. ἐπίσης Ἐξ. 34, 26.

2. Ὅρα τὸ περὶ Γραμματείας τῆς Ugarit κεφάλαιον, σ. 142.

3. Πρβλ. Jack, σ. 14. Schaeffer³, σ. 61. 4. Πρβλ. Jack, σ. 46.

5. II Βασ. 20, 7. Ἦσ. 38, 21. Πρβλ. Schaeffer³, σ. 41. Dussaud¹, σ. 22.

6. Πρβλ. Hastouris, σ. 9 ἐξ. Σημειώτεον ὅτι τὰ ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀγγλιστὶ ἐκδοθέντι μελετήματι ἡμῶν λεγόμενα περὶ μυθικῶν ἐπιδράσεων τοῦ Χαναανιτικοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, κατὰ προσαρμογὴν πρὸς τὴν ἐν Ἀμερικῇ κρατούσαν ὁρολογίαν, πᾶν ἄλλο σημαίνουσιν ἢ τὴν παραδοχὴν μυθικῶν στοιχείων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ.

Τὰ τρία κύρια σημεῖα τῆς ἰδέας ταύτης, ἡ ἀντίστασις δηλ. τοῦ κακοῦ, ἢ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατατρόπωσις τούτου καὶ ἡ οὕτω πως ἐπιτευχθησομένη εὐδαιμονία, δύνανται νὰ παραλληλισθῶσι κατὰ τὴν ἔκφρασιν καὶ ἐνίοτε καὶ τὰς εἰκόνας πρὸς ἀντιστοίχους Χαναανιτικὰς παραδόσεις. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἐπὶ τῶν ἐξῆς σημείων δύναται νὰ χωρήσῃ ὁ παραλληλισμός.

α. Ἐἶναι γνωστὸν ὅτι χωρῖα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περιγράφουσι τὴν ἀντίδρασιν τοῦ κακοῦ. Τοῦτο δύναται νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν ἐχθρῶν κατὰ τοῦ Βάαλ. Ἄλλ' ἐνῶ ἐν τῇ Π. Δ. ὁ ἀγὼν τοῦ καλοῦ κατὰ τοῦ κακοῦ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἠθικῆς θάσεως, ἐν ταῖς Οὐγαριτικαῖς κειμένοις ὁ ἀγὼν ἀποβαίνει τελείως προσωπικὸς περὶ ἐπικρατήσεως τούτων ἢ ἐκείνων τῶν θεῶν.

Οὕτως ὁ κατὰ τῆς Rahab ἢ Θαλάσσης (ἕβρ. yam) ἀγὼν τοῦ Γιαχβὲ δύναται νὰ παραλληλισθῇ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν πρὸς τὸν τοῦ Βάαλ κατὰ τοῦ Γιαμ καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῦ¹. Αὐτὸς ὁ Leviathan τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ταυτίζεται ὑπὸ τῶν εἰδικῶν πρὸς τὸν Lotan τῶν Οὐγαριτικῶν κειμένων, ἢ διαφορά δ' ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὸ τελευταῖον ὄνομα εἶναι βραχεῖα μορφή τοῦ πρώτου². Τὸν ταῦτισμὸν τοῦτον μαρτυροῦσι Παλαιοδιαθηκικὰ χωρῖα, ὡς τὰκόλουθον :

«Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, θὰ τιμωρήσῃ ὁ Κύριος,
Διὰ τῆς μαχαίρας αὐτοῦ τῆς σκληρᾶς καὶ μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς,
Λευιάθαν τὸν ὀλισθηρὸν ὄφιν, Λευιάθαν τὸν ἐλίσσόμενον ὄφιν³
Καὶ θὰ ἀποκτείνῃ τὸν δράκοντα, τὸν ἐν τῇ θαλάσῃ⁴.

Ἐκ δὲ τῶν Οὐγαριτικῶν χωρίων χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐκεῖνο, ἐν τῷ ὁποίῳ φέρεται ὁ Βάαλ ἀπειλῶν τὸν φονέα (ἀπεσταλμένον τοῦ Μῶυ) τοῦ Lotan:

«Θὰ διαπεράσω σε διὰ τῆς λόγχης μου,
Ὡς ἐπάταξας ἄλλοτε τὸ ἔρπετόν Lotan.
Ὡς ἐφόνευσας τὸ σκολιὸν ἔρπετόν,
Τὸ φέρον ἐπὶ κεφαλᾶς⁴.

Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ ἔρπετόν τοῦτο, τὸν ἀριθμὸν τῶν κεφαλῶν τοῦ ὁποίου παρέχει ἡμῖν ὁ Οὐγαρίτης ποιητής, εἶναι γνωστὸν ὡς πολυκέφαλον καὶ εἰς τὸν Ψαλμῶδόν⁵.

β'. Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατατρόπωσις τοῦ κακοῦ παρίσταται ἐν τῇ Π. Δ. δι' ἐκφράσεων ἢ λόγων, ἀνακαλούντων εἰς τὴν μνήμην φραστικὰς εἰκόνας τῶν Οὐγαριτικῶν κειμένων, ἐν χωρίοις οἷα ἐσημειώσαμεν⁶ ροηγουμένως. Ἐν τινι τούτων ὁ Γιαχβὲ καλεῖται ὡς ἥρωος, ὅπως ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα :

1. Ἦσ. 30,7,51, 9—10. Ψαλμ. 89,9—10. Ἰεζ. 29,3,32,2. Ἰώβ 7,12,26,12 ἐξ.

2. Πρβλ. Schaeffer³, σ. 65 ἐξ. Dussaud¹, σ. 129, σημ. 1.

3. Ἦσ. 27, 1. Πρβλ. ἐπίσης Ψαλμ. 74, 13 ἐξ. Ἰώβ 3, 8, 40, 25 ἕως 41, 26.

4. Ὅρα ἀποκατάστασιν τοῦ χωρίου ἐν Dussaud¹, σ. 129. Δι' ἄλλα χωρῖα, βραχ. Hastoupis, σ. 13, ἐξ. 5. Ψαλμ. 47, 14.

« Ἐξεγέροθητι, ἐξεγέροθητι, ἐνδύθητι δύναμιν,

ᾧ βραχίων Κυρίου !

Ἐξεγέροθητι, ὡς ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἡμέραις,

Ἐν ταῖς παλαιαῖς γενεαῖς !

Δὲν εἶσαι σύ, ὁ κατακόψας τὴν Rahab,

Ἡ διαπεράσας τὸν δράκοντα » ;¹

Ἰπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο πρέπει ὡσαύτως νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τὸ τρίτον κεφάλαιον τοῦ Ἀββακούμ, μάλιστα δὲ τοὺς στίχους 8 καὶ 15².

Ὁ ἀγὼν κρίνεται ὑπὲρ τοῦ Γιαχβέ, ὅστις, κατ' ἀκολουθίαν, ἀναγνωρίζεται ὑπὸ πάντων ὡς αἰώνιος βασιλεὺς :

« Ἄλλ' ὁ Θεὸς εἶναι ἐξ ἀρχῆς βασιλεὺς μου,

ἐπιτυγχάνων νίκας ἐν μέσῳ τῆς γῆς.

Σὺ διεχώρισας διὰ τῆς δυνάμεώς σου τὴν θάλασσαν

Συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τῶν ὕδατων »³.

Οὐγαριτικά χωρία, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ νικητοῦ Βάαλ ὡς βασιλέως, εἶναι πολλά, ἐν δὲ τούτων ἀπαντᾷ ἐπανειλημμένως :

« Βασιλεὺς ἡμῶν εἶναι ὁ Ἀλιγιάν Βάαλ

Κριτὴς ἡμῶν ὑπὲρ τὸν ὅποιον δὲν ὑπάρχει ἄλλος »⁴.

Τυχχάνει δ' ἄξιον προσοχῆς, ὅτι ἡ περὶ ἀναδείξεως τοῦ Θεοῦ εἰς βασιλέα ἰδέα φέρει εἰς ἰδιάζουσαν σχέσιν τὰ Οὐγαριτικά κείμενα πρὸς τοὺς Ψαλμοὺς τῆς Βίβλου⁵. Οὕτως ἡ Οὐγαριτικὴ περιγραφή τοῦ Ἑλ, ὡς βασιλέως καὶ κυβερνήτου τοῦ κόσμου, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν τοῦ Γιαχβέ Ψαλμικὴν τοιαύτην⁶. Σχετικαὶ δ' Οὐγαριτικαὶ ἐκφράσεις παράλληλοι πρὸς Ψαλμικὰς τοιαύτας εἶναι μεταξὺ ἄλλων καὶ αἱ ἐξῆς : « Βάαλ ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ »⁷, « βασιλεὺς πατὴρ τῶν ἐνιαυτῶν »⁸, « ὁ βασιλεὺς ὁ ἐγκαταστήσας αὐτόν »⁹, « ὅτι αἰώνιος εἶναι ὁ δημιουργὸς ἡμῶν. . . ὅτι αἰώνιος εἶναι αὐτὸς ὁ ἐγκαταστήσας ἡμᾶς »¹⁰.

γ'. Ἡ διὰ τῆς κατατροπώσεως τοῦ κακοῦ ἐπιτευχθησομένη εὐδαιμονία ἐκφράζεται παλλαχοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης¹¹. Ὅτι καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς περὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἰδέας δύναται νὰ παραλληλισθῇ πρὸς ἀνά-

1. Ἦσ. 51, 9. 2. Πρβλ. Dussaud¹, σ. 156. Πρβλ. ἐπίσης Ψαλμ. 29.

3. Ψαλμ. 74, 12-13. Ἐννοῶ τὸ χωρίον, ὡς καὶ ὁ E. A. Leslie, The Psalms. Nashville, 1949, σ. 236. Πρβλ. Ἑξ. 15, 18. Ψαλμ. 10, 16, 22, 28, 24, 10, 93, 1, 99, 1, 145, 2, 13. Ἦσ. 6, 5. Ματ. 1, 14. I. Χρον. 28, 5. Ἰώβ. 38, 7.

4. Gordon², σ. 32 καὶ ἀλλαχοῦ. Πρβλ. Obermann, σ. 91.

5. Πρβλ. Patton, σ. 16 ἐξ. Hastoupis, σ. 20 ἐξ.

6. Πρβλ. Ψαλμ. 22, 29. 24, 8, 10, 47, 3, 84, 4, 89, 19, 93, 1, 96, 10, 97, 1, 99, 1, 95, 3, 98, 6, 5, 3, 44, 5, 47, 7 ἐξ. 68, 25. 7. Πρβλ. Ψαλμ. 9, 5, 29, 10, 47, 9.

8. Πρβλ. Ψαλμ. 9, 8, 29, 10, 33, 11, 45, 7, 90, 2, 93, 2, 102, 13, 145, 13, 146, 10.

9. Πρβλ. Ψαλμ. 102, 29. 10. Πρβλ. Ψαλμ. 93, 2.

11. Πρβλ. μεταξὺ ἄλλων, Ἦσ. 2, 2-4 (Μτχ. 4, 1-3). 11, 1-9, 35, 1-10, 51, 3. Ἰεζ. 34, 22 ἐξ. 37, 24 ἐξ.

λογον Χαναανιτικὴν παράδοσιν φαίνεται πάλιν ἐξ ὧσιν περὶ ὑπάρξεως τοιαύτης παραδόσεως γνωρίζομεν ἐκ τῶν Οὐγαριτικῶν κειμένων¹.

Οὕτως ἐν τῷ περὶ κατασκευῆς τῆς κατοικίας τοῦ Βάαλ μύθῳ βλέπομεν ὅτι ὁ θεὸς οὗτος μετὰ τὴν περάτωσιν τῆς κατοικίας, συμπίπτουσιν πρὸ τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, προνοεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας θεῶν, ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν:

«Ἐγὼ μόνος βασιλεύω ἐπὶ τῶν θεῶν,
ἵνα τρέφω τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους,
ἵνα ἱκανοποιῶ τὰς ἀγέλας τῆς γῆς»².

Ἄλλαχοῦ ἡ ἀναβίωσις τοῦ Βάαλ χαιρετίζεται ὑπὸ τοῦ Ἐλ δι' ἀφθόνου παροχής ἀγαθῶν, ἣν χαρακτηριστικῶς ἐκφράζουσιν αἱ λέξεις:

«Οἱ οὐρανοὶ βρέχουσιν ἔλαιον,
Οἱ χεῖμαρροι ῥέουσι μέλι»³.

Στεναὶ ἐπίσης παρουσιάζονται αἱ σχέσεις ἐν ταῖς ἀκολουθοῦσι περιπτώσεσιν.

Ἡ λατρεία τοῦ ἐκ τῆς μίξεως τοῦ Βάαλ πρὸς δάμαλιν τεχθέντος παρὰ τὴν λίμνην Semak⁴ ταύρου φαίνεται, ὅτι εἶχεν ὡς κέντρον τὴν παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἰορδάνου Δάν. Τὸ εἶδωλον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τῶν Δαναϊτῶν⁵, ὡς καὶ ὁ χρυσοῦς μόσχος, ὃν ἔστησεν ἐν Δάν ὁ Ἱεροδόμ⁶, πρέπει πιθανῶς νὰ σχετισθῶσι πρὸς τὴν λατρείαν ταύτην⁷.

Ἡ κερασφορία θεῶν τοῦ Οὐγαριτικοῦ πανθέου δύναται νὰ παραβληθῆ πρὸς χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς I Βασ. 12, 11⁸.

Οἱ Abbirim τῶν Οὐγαριτικῶν κειμένων⁹, τρομερὰ ὄντα φέροντα σῶμα ἀνθρώπου καὶ κεφαλὴν ταύρου, ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τοὺς Abbirim τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, κτήνη ἐξαιρετικῶς ἀγρία¹⁰.

Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Βάαλ, ὡς «ἐπιθαίνοντος ἐπὶ τῶν νεφῶν»¹¹, ὑποδει-

1. Ὁρα Hastoupis, σ. 25.

2. Ἡ ἀπόδοσίς μου εἶναι σύμφωνα πρὸς τὴν κατὰ Dussaud¹, σ. 128 καὶ Dussaud², σ. 374. Πρβλ. ὅμως τὴν κατὰ Gordon³, σ. 36 ἐξ. ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου.

3. Gordon³, σ. 46 (49: III: 6-7). Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Dussaud¹, σ. 138 ἐξ., καθ' ἣν διὰ τοῦ ἐν λόγῳ διστίχου κατανοεῖται ἡ περιγραφή τῆς Παλαιστίνης ὡς «γῆς ρεούσης γάλα καὶ μέλι» (Ἐξ. 3, 8. Δευτ. 6, 3. 11, 9. Ἱερ. 11, 5). Ἡ Παλαιστίνη, ὡς καὶ ἡ Συρία, εἶναι χώρα, τῆς ὁποίας τὴν γονιμοποίησιν (γάλα) καὶ δλάστησιν (μέλι) ἐξασφαλίζει ἀποκλειστικῶς ἡ βροχή.

4. Ἡ λίμνη Smk εἶναι ἡ Semak τοῦ Ταλμούδ καὶ ἡ Σεμαχωντίς τοῦ Ἰωσήπου (Ἄρχ. XV. 10, 3).

5. Κριτ. 18, 27-31.

6. I Βασ. 12, 28-29.

7. Πρβλ. Dussaud¹, σ. 159 ἐξ.

8. Πρβλ. Schaeffer³, σ. 64.

9. Πρβλ. Gordon³, σ. 54 (75: 1-32).

10. Ψαλμ. 22, 13. Πρβλ. Schaeffer³, σ. 65.

11. Πρβλ. Ψαλμ. 104, 3

«Ὁ ποιῶν τὰ νεφῆ ἀμαξαν αὐτοῦ,
Ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμου».

κνύει τὴν ἀρχικὴν γραφὴν ἐν Ψαλμ. 68, 5, ὅπου, ὡς φαίνεται, τὸ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους δυσνόητον «εἰς τὸν ἐπιβαίνοντα ἐπὶ τῶν νεφῶν» ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ «εἰς τὸν ἐπιβαίνοντα ἐπὶ τῶν ἐρήμων»¹

Ἐν τοῖς Οὐγαριτικοῖς κειμένοις ὁ Aliyan καλεῖται Zebul yam (=ἐνδιαίτημα τῆς θαλάσσης). Ἡ προσωνυμία δ' αὕτη εἶναι ἱκανὴ νὰ δείξῃ ἡμῖν ὅτι ἐν II Βασ. 1, 2 πρέπει νὰ ἀναγνώσωμεν Baal-Zebul καὶ οὐχὶ Baal-Zebub. Ὁ θεὸς οὗτος προφανῶς δὲν εἶναι ἄλλος ἢ ὁ Aliyan-Baal².

ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Οὐγαριτικῆς θρησκείας δυνάμεθα πλεόν νὰ ἐννοήσωμεν ἄλλα τε Παλαιοδιαθηκικά χωρία³ καὶ τὸν Ψαλμὸν 82, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ μονοθεϊστικὴ διάθεσις τοῦ Ἑβραίου ποιητοῦ ἔχει καταστήσει τὸν Ἐλωχειμ (ἀρχικῶς Γιαχβὲ) κριτὴν ἐλέγχοντα αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τῶν ξένων θεοτήτων⁴.

Τὸ ὄρος Saphon ἔρχεται εἰς σχέσιν πρὸς «τὸ ὄρος τῆς συνάξεως πρὸς τὰ μέρη τοῦ βορρᾶ»⁵, πρὸς «τὸ ἅγιον ὄρος τοῦ Θεοῦ»⁶.

Μεταξὺ τῶν εὐρημάτων τῆς Ras Shamra διακρίνονται χρυσαῖα κοσμήματα ἀπεικονίζοντα τὸν ἡλιακὸν δίσκον, τὴν ἡμισέληνον καὶ τὴν θεὰν τῆς γονιμότητος. Ταῦτα δ' ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ ἐν τοῖς Οὐγαριτικοῖς κειμένοις ἀπαντῶντα χρυσαῖα κοσμήματα ὑπὸ τὰ ὀνόματα «ἡλιοι», «σεληναι», «Ἀστάρτη». Τὸ χωρίον Ἡσαΐου 3, 18 γίνεται ἀντιληπτὸν πλεόν διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἀναγνωρίσεως τῶν κοσμημάτων τούτων. Τὸ «shebis» παρ' Ἡσαΐα πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ Οὐγαριτικὸν «shapash» (ἡλιος)⁷.

Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐν μεταγενεστοῖς χρόνοις ἡ Ἀστάρτη προσκτᾶται τὸν ῥόλον καὶ τὰς ιδιότητες τόσοσ τῆς Asherat, ὅσον καὶ τῆς Ἀνάθ⁸, δυνάμεθα αὐτὴν νὰ ἐκλάβωμεν ὡς τὴν παρ' Ἱερεμῖα «βασίλισσαν τῶν οὐρανῶν»⁹ καὶ οὐχὶ τὴν Ἀνάθ, ὡς φρονεῖ ὁ Dussaud¹⁰. Εἰς ἐπίρρωσιν δὲ τούτου ἔρχεται ἡ ἐξακριβωσίς μου, ὅτι ἡ ἀρχικὴ γραφὴ τῶν Ο' ἐν τῇ ἀποδόσει τοῦ «βασίλισσα τῶν οὐρανῶν» ἦτο «στρατεία τῶν οὐρανῶν»¹¹ καὶ οὐχὶ «στρατιὰ

1. Ἡ τοιαύτη μετατροπὴ ἦτο εἰκόλος, ἐφ' ὅσον αἱ εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν λέξεις «νέφος» καὶ «ἐρημος» διαφέρουσι μόνον κατὰ ἓνα γράμμα.

2. Πρὸλ. Dussaud¹, σ. 102 ἐξ.

3. Ὡς τὸ Δευτ. 32, 8. Πρὸλ. Dussaud¹, σ. 170.

4. Πρὸλ. Dussaud¹, σ. 155. Ἐπιτυχὴς εἶναι ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἐν λόγῳ Ψαλμοῦ ὑπὸ Leslie, E. A. The Psalms. Nashville, 1949, σ. 120 ἐξ.

5. Ἡσ. 14, 13.

6. Ἱεζ. 28, 14, 16. Πρὸλ. Schaeffer³, σ. 71.

7. Πρὸλ. Schaeffer³, σ. 62.

8. Πρὸλ. Dussaud¹, σ. 111.

9. Ἱερ. 7, 18. 44, 17-19, 25.

10. Ὅρα Dussaud¹, σ. 175.

11. Τὴν γραφὴν ταύτην διασφύζουσιν οἱ κώδικες AQ ἐν Ἱερ. 7, 18. Ἡ ὑπὸ τῶν Ο' κατὰ γράμμα ἀπόδοσις τῆς σχετικῆς ἐκφράσεως ἐν τοῖς χωρίοις 44, 17-19, 25. (Ο', 51, 17-19, 25) εὐνοεῖ τὴν θεωρίαν τοῦ Thackeray (A Grammar of the O. T. in Greek. Cambridge, 1909, σ. 11. ἐξ), καθ' ἣν ἡ μετάφρασις τῶν Ο' τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱεραμίου

τῶν οὐρανῶν». Τὸ ἐν τῇ θέσει οὐσιαστικοῦ ἐπίθετον Στρατεία ἀνήκει εἰς τὴν Ἄφροδίτην, ἥτις κατὰ τε τὸν Βύβλιον Φίλωνα¹ καὶ τὸν Σουΐδαν² ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν Ἀστάρτην.

Οἱ νεκροὶ καλοῦνται ἐν τοῖς Οὐγαριτικοῖς κειμένοις *grem* (οὕτω καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ³) καὶ *elnyim*. Εἶναι ἄξιον προσοχῆς, ὅτι ὑπὸ αὐτὰ τὰ ὀνόματα εἰς προϊστορικοὺς χρόνους ἐφέροντο λαοί, οἱ ὅποιοι μνημονεύονται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ⁴. Φαίνεται ὁμοίως ὅτι κατ' ἀρχὴν τὸ μὲν *elnyim* ἐσήμαινε ὅ,τι καὶ τὸ Φοινικικὸν *alonim* (=θεοί), τὸ δὲ *gremi* ἦτο τὸ ὄνομα, τὸ ὅποιον αἱ θεότητες αὐταὶ ἔλαβον ὡς ἀκόλουθοι τοῦ *Rapha-Baal*⁵.

Ἰδιαζόντως στεναὶ εἶναι αἱ μεταξὺ τοῦ ἔπους τοῦ Κερέτ καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης σχέσεις. Ὑπαινίσσεται μάλιστα τὸ ἐν λόγῳ ἔπος κυρίως σύγχρονα πρὸς τοὺς Πατριάρχας τοῦ Ἰσραὴλ γεγονότα.

Οὕτω μεταξὺ τῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπαρτίζουσι τὸν στρατὸν τοῦ Κερέτ, εἶναι καὶ ἡ *Aser*⁶, ἐνθ' ἑτέρα τῶν φυλῶν Ἰσραὴλ, ἡ Ζαβουλῶν, φέρεται ὡς σύμμαχος τοῦ Τεράχ⁷.

Ὁ ἦρωὺς Τεράχ, τοῦ ὁποίου ὄπαδοὶ εἶναι οἱ εἰσβολεῖς Τεραχίται, ἔχει ὑπὸ τοῦ *Violleaud* καὶ ἄλλων εἰδικῶν ταύτισθῆ πρὸς τὸν ὁμώνυμον πατέρα τοῦ Ἀβραάμ⁸. Ἐὰν δὲ τὴν γνώμην ταύτην δὲν εἶχον κλονίσει ἄλλοι τε καὶ ὁ πολὺς *Albright*⁹, θὰ ἡδυναμέθα ἴσως ἐν τῇ κινήσει ταύτῃ τῶν Τεραχιτῶν νὰ ἴδωμεν τὴν προσπάθειαν τῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀβραάμ Ἑβραίων, ὅπως εἰσέλθωσιν ἐκ νότου εἰς τὴν γῆν Χαναάν.

Εἰς τὸ σημεῖον ἔπου ὁ Κερέτ θρηγεῖ τὸν θάνατον τῶν οἰκείων του, ἀπαντῶσι καὶ αἱ λέξεις :

εἶναι ἔργον δύο κυρίως μεταφραστῶν. Τούτων ὁ πρῶτος (κεφ. 1-28) εἶναι μὲν ἱκανώτερος τοῦ δευτέρου (τὰ λοιπὰ πλὴν τοῦ τελευταίου κεφάλαια), ἀλλὰ συχνάκις, ὡς ἐν 7, 18, ἀντὶ μεταφράσεως παρέχει ἡμῖν ἐρμηνείαν.

1. Πρβλ. *Dussaud*¹, σ. 110.

2. «Ἀστάρτη ἢ παρ' Ἑλλήσιν Ἀφροδίτη». Πρβλ. *Liddeil-Scott* (a Greek-English Lexicon. Oxford, 1940, ἐν τῇ λέξει στρατείας) «CIG 2639 f: B. C. Πατροκλής, Δημητρίου τοῦ Φανίου, ἱερεὺς Ἀφροδίτης Στρατείας».

3. *Ψαλμ.* 88, 11. *Παροιμ.* 2, 18. *Ἦσ.* 14, 9.

4. Πρβλ. διὰ μὲν τὸ *elnyim*, *Ἀριθμ.* 26, 26. διὰ δὲ τὸ *grem*, *Γεν.* 14, 5. 15, 20. *Δευτ.* 2, 11, 20. 3, 11, 13. *Ἱη. Ναυῆ* 12, 4. 13, 12. 17, 15.

5. Πρβλ. *Dussaud*¹, σ. 185 ἔξ. Διὰ τὴν καταγωγὴν τῶν *Rephaim* ἐκ τοῦ Ῥαφά, πρβλ. *ἸΙ Σαμ.* 21, 16, 18, 20, 22. *1. Χρον.* 20, 4, 6, 8. Διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν νεκρῶν, καὶ μάλιστα τῶν διακεκριμένων τοιούτων, ὡς θεοτήτων, πρβλ. *1. Σαμ.* 28, 13.

6. Ἡ κατὰ *Schaeffer*³, σ. 73, γνώμη, ὅτι ἡ φυλὴ *Aser*, ἀπαντᾷ ἐπίσης ἐν τινι Αἰγυπτιακῷ κειμένῳ τῆς ἐποχῆς τῶν *Seti*: I καὶ *Rameses II*, ἐλέγχεται ὡς ἐσφαλμένη ὑπὸ *Dussaud*¹, σ. 163, σημ. 4.

7. Πρβλ. *Hooke*, σ. 355.

8. *Γεν.* 11, 26, 31. Πρβλ. *Dussaud*¹, σ. 156 ἔξ.

9. Ὅρα *Albright*⁹, σ. 235

«*Ἡ κλίνη τοῦ Κερὲτ ἐβράχη διὰ τῶν δακρύων του*¹»,
γνωσταὶ ἡμῖν ἐξ ἀναλόγου Ψαλμικῆς ἐκφράσεως².

Ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἐν τῇ ὑπερασπίσει τοῦ ὄρφανου, τῆς χήρας, τοῦ πτωχοῦ καὶ τοῦ καταπιεζομένου ἐκδηλουμένη δικαιοσύνη, αἱ ὁποῖαι διακρίνουσι βασιλεῖς ὡς ὁ Κερὲτ καὶ ὁ Δανέλ, εἶναι ἀξιοθαύμαστοι καὶ δύνανται ἔστω καὶ πόρρωθεν νὰ συγκριθῶσι πρὸς αὐτὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Δευτερονομίου³.

Τὰ περὶ καθάρσεων τοῦ Κερὲτ καὶ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ «εἰς τὴν σκιάν τῆς σκηνῆς»⁴ φέρουσιν ἡμῖν κατὰ νοῦν τὰ ἐν τῇ Σικηνῇ τοῦ Μαρτυρίου καθήκοντα τοῦ ἀρχιερέως⁵.

Εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ὁ Ηεβὲλ παρακαλεῖ διὰ τῶν πρέσβειων αὐτοῦ τὸν Κερὲτ, ὅπως ἀπομακρυνθῇ τῆς Ἑδῶμ,

«*Διότι ἡ Ἑδῶμ εἶναι δῶρον τοῦ Ἑλ,*

Εἶναι δῶρον τοῦ πατρὸς τοῦ ἀνθρώπου»⁶,

ἀναπολεῖ τις τὸν παρόμοιον τοῦ Γιαχβὲ λόγον πρὸ τοὺς Ἰσραηλίτας περὶ μὴ ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ἑδῶμ καὶ τῆς Μωάβ⁷.

Ἄλλαχού ἡ ὠραία Mesheb-Hory,

«*Τῆς ὁποίας ἡ χάρις εἶναι ὡς ἡ χάρις τῆς Ἀνάθ,*

Τὸ δὲ κάλλος αὐτῆς ὡς τὸ κάλλος τῆς Ἀστάρτης,

Τῆς ὁποίας αἱ κόραι εἶναι σάπφειρος,

Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς ἀγγεῖα ἐξ ἀλαβάστρου»⁸,

περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Κερὲτ κατὰ τρόπον γνωστὸν ἡμῖν ἐκ τοῦ Ἄσματος τῶν ἁσμάτων.

Σημειωτέον, ὅτι τὴν γλῶσσαν ὡσαύτως τοῦ Ἄσματος τῶν ἁσμάτων ὑπεθυμίζουσιν ἡμῖν αἱ παρ' ἄλλῃ Οὐγαριτικῆ ποιήματι λέξεις τοῦ Ἑλ :

«*Πόσον γλυκέα εἶναι τὰ χεῖλη των,*

Γλυκέα ὡς βότρως σταφυλῆς»⁹,

διὰ τῶν ὁποίων οὗτος ἐκφράζει τὸν θαυμασμόν του πρὸς τὰς γυναῖκάς του.

1. Gordon³, σ. 68 (Krt: 28—30). Διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ στίχου, πρβλ. Schaeffer³, σ. 73.

2. Ψαλμ. 6, 6.

3. Δευτ. 10, 18. 24, 17 κ. ἄ., Ὅρα ἐπίσης Γεν. 49, 16. Ἑξ 22, 22. Ψαλμ. 68, 6. Πρβλ. Dussaud¹, σ. 166. Gordon³, σ. 122.

4. Gordon³, σ. 71 (Krt: 159).

5. Λευτ. 16, 1. ἐξ.

6. Gordon³, σ. 70 (Krt: 135—136). Προτιμῶ τὴν κατὰ Gordon ἀπόδοσιν «δῶρον τοῦ πατρὸς» καὶ οὐχὶ τὴν κατὰ Schaeffer³, σ. 75 «ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ πατρὸς.»

7. Δευτ. 2, 4—5, 9.

8. Ὁραῖος δι' ἐκφραστικότητα εἶναι καὶ ὁ ἐν συνεχείᾳ στίχος.

«*Ἄς μὲ ζώνη [— — —]*

Ἵνα εὖθω ἀνάπαισιν ἐν τῷ βλέμματι τῶν ὀφθαλμῶν της.

Gordon³, σ. 70 ἐξ (Krt: 145—149). Πρβλ. Schaeffer³, σ. 75. Dussaud¹, σ. 165.

9. Gordon³, σ. 60 (52:50),

Τὸ ὄνομα Mesheb-Hory, τὸ ὁποῖον σημαίνει «θυγάτηρ τοῦ Χορραίου», διασφύζει τὸ ἐκ τῆς Βίβλου γνωστὸν ἡμῖν ἐθνικὸν ὄνομα τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Ἐδῶμ¹. Τοὺς Χορραίους ἢ Χορίτας τούτους τῶν Οὐγαριτικῶν κειμένων καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πρέπει μᾶλλον νὰ μὴ διακρίνωμεν τῶν Hurri, ὡς ὁ Dussaud ποιεῖ², ἀλλὰ νὰ ἴδωμεν καὶ εἰς τὰς δύο παραλλαγὰς τοῦ ὀνόματος τὸν αὐτὸν λαόν, ὅστις περὶ τὰ μέσα τῆς 2ας π.Χ. χιλιετηρίδος διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον ἐν ταῖς χώραις τῆς Ἐγγύς Ἀνατολῆς³.

Αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα Κερέτ, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ἔπει χαρακτηρίζει ὡσαύτως τὸ νότιον μέρος τῆς Χαναάν (Negeb ha-Kereti), πρέπει νὰ ἀναγνωσθῆ καὶ ἐν τῷ σχετικῷ χωρίῳ τοῦ Σοφονίου, ὅπου τὰ ὑπομνήματα ἐσφαλμένως ἀναγινώσκουσι Κρήτη⁴.

Ὡς πρὸς τὸν μῦθον τοῦ Δανέλ, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ μορφή τοῦ Φοίνικος ἤρωος τούτου, ὁ ὁποῖος ἐδικαίωτο τὸ ὄρφανόν καὶ τὴν χήραν, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὸν σοφὸν Δανιήλ, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰεζεκιήλ ἀντιπαραβάλλει πρὸς τὸν ὑπερόπτην βασιλέα τῆς Τύρου⁵.

Παραδείγματα, ὡς τάνωτέρω, δεικνύουσι τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν Οὐγαριτικῶν κειμένων καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὑπάρχουσι ὅμως ἄλλα, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις πρέπει νὰ γίνηται μετὰ πολλῆς προσοχῆς, ὡς στηριζομένων ἐπὶ ἀτελῶν κειμένων, θεβιασμένης μεταφράσεως ἢ ἐσπευσμένης ἐρμηνείας. Τοιαύτη λ. χ. εἶναι ἡ προσπάθεια ἐρευνητῶν τινῶν, ὅπως ἀναγνώσωσιν ἐν τοῖς Οὐγαριτικοῖς κειμένοις τὰ ὀνόματα Ἀδὰμ καὶ Εὔα⁶. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἀπαντᾷ παρ' αὐτοῖς ἡ λέξις adm ἐν στενῇ σχέσει πρὸς ὠραῖον κήπον ἐν Ἀνατολῇ, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὕτη κύριον ὄνομα, ὡς θὰ ἀνέμενέ τις. Ἡ ἀνάγνωσις δὲ τοῦ ὀνόματος Εὔα δὲν εὐρίσκει πραγματικὸν ἔρεισμα ἐν τοῖς κειμένοις.

Ἐγένετο ἤδη φανερόν ὅτι αἱ στεναὶ μεταξὺ τῶν Οὐγαριτικῶν κειμένων καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης σχέσεις εἶναι κυρίως ἐξωτερικαὶ ἢ, ὡς ἄλλως θὰ ἐλέγομεν, φραστικά. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος πρέπει ἀρκούντως νὰ τοισθῆ, ἵνα μὴ ἐκ παρεξηγήσεως νομισθῆ τις ὅτι τὰ ἐν λόγῳ κείμενα θίγουσι τὴν οὐσίαν κεντρικῶν σημείων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἢ ὅτι περιέχουσιν ἰδέας ἰσχυροῦς ἐκείνων, τῶν ὁποίων αὕτη, ὑπὸ ἀπαράμιλλον διατύπωσιν ἐν σχέσει πρὸς ἕτι ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ πεδίου παρήγαγεν ἢ ἀνθρωπότης, φέρεται ὡς ἀποκλειστικῆ πηγῇ. Γνωρίσματά τινα κοινὰ μεταξὺ τοῦ Ἐλ καὶ τοῦ Γιαχβὲ ἀναμ-

1. Πρὸλ. Γεν. 14, 6. 36, 2(;), 20—29. Δευτ. 2, 12, 22. I Χρον. 1, 39.

2. Ὅρα Dussaud¹, σ. 165.

3. Ὅρα Funk and Wagnalls. New Standard Bible Dictionary. Philadelphia, 1936, σ. 360 ἐξ. Πρὸλ. Barton, σ. 145. Schaeffer⁵, σ. 95, σημ. 193. Albright, σ. 184.

4. Σοφ. 2, 5—6. Πρὸλ. Dussaud¹, σ. 79 ἐξ.

5. Ἰεζ. 14, 14, 20, 28, 3. Πρὸλ. Dussaud¹, σ. 150. Schaeffer⁵, σ. 96. Jack, σ. 22, κ. ἄ.

6. Πρὸλ. Schaeffer⁵, σ. 76 ἐξ.

φιλόλως ὀφείλονται, ὡς καὶ αἱ παντοειδεῖς κατ' ἔκφρασιν ὁμοιότητες, εἰς τὰς ἰδιαζούσας συνθήκας στενῆς γειτνιασεως, Σημιτικῆς καταγωγῆς καὶ γλωσσικῆς συγγενείας τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἑβραίων καὶ ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς καὶ δὴ ἀποκεκαλυμμένας ἀληθείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Σύγκρισις ἄλλως τε τῶν ἀληθειῶν τούτων πρὸς τὰς πλέον ἀνεπτυγμένας θρησκευτικὰς ἰδέας οὐ μόνον τῆς Οὐγαριτιδος, ἀλλὰ καὶ τῆς καθόλου ἀρχαίας Ἀνατολῆς ἀπαιτεῖται ὑπὸ τῆς ἐλευθέρως ἐρεῦνης, ἀναλαμβάνομένη δ' ὑπὸ ἐρευνητῶν καλῆς πίστεως διαπιστοῖ ἀναμφισβήτητον καὶ φανεράν τὴν ὑπεροχὴν τῶν πρώτων ὑπὲρ τὰς τελευταίας ὑπεροχὴν, ἣν χαρακτηρίζει ζωηρότατα ἢ προφητικὴ ῥῆσις : «Τὶ τὸ ἄχυρον πρὸς τὸν σίτον» :

Ἄλλ' ἂν αἱ στεναὶ ἐξωτερικαὶ σχέσεις κρατοῦσι τὰ Οὐγαριτικὰ κείμενα ἐγγὺς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, αἱ ἐκ τῆς ἀπουσίας ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ζωτικῶν ἀρχῶν τῆς δευτέρας ἀνακύπτουσαι διαφοραὶ καθιστῶσι τὴν ἀπόστασιν ἀγεφύρωτον.

Ὅτῳ μεταξὺ ἄλλων, ἵνα ἀπλῶς ἀναφέρωμεν τὰς σπουδαιότερας διαφορὰς², ἔναντι τῆς ἠθικῆς μονοθείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὀρθοῦται ὁ ἀκόλαστος καὶ μαγικὸς πολυθεϊσμός τῶν Οὐγαριτικῶν κειμένων³. ἔναντι τῆς διὰ τῆς πίστεως ἀξιολογήσεως τῶν γεγονότων⁴, δι' ἧς ὁ Θεὸς εὐρίσκεται ἀποκαλυπτόμενος ἐν τῇ ἱστορίᾳ⁵ καὶ σχετιζόμενος μετὰ τοῦ λαοῦ τοῦ ὑπὸ ἠθικοὺς ὄρους, ὑπάρχουσιν ἀνελεύθεροι φυσιοκρατικαὶ μεταξὺ θεῶν καὶ λαοῦ σχέσεις ἔναντι τῆς ἐν νομαδικῷ περιβάλλοντι ἐπιτεύξεως ἰδανικοῦ θρησκευτικοῦ βίου τοῦ ἐκ τῆς ἐρήμου προερχομένου Ἰσραὴλ ἵσταται ὁ ζωηρὸς ἀγροτικὸς χαρακτήρ τῆς Οὐγαριτικῆς θρησκείας. Πρὸς τούτοις εἰς μάτην θὰ ἀναζητήσῃ τις ἐν τοῖς Οὐγαριτικοῖς κειμένοις τὴν ὑπαρξίν ὀνομάτων Ἰσραηλιτικῶν ἑορτῶν, διηγήσεων περὶ δημιουργίας, κατακλυσμοῦ, ἐλευθέρως ἐκλογῆς λαοῦ περιουσίῳ καί, ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότερον, προφητείας⁶.

1. Ἱερ. 23, 28 κατὰ τοὺς Θ'.

2. Ὅρα Baumgartner, σ. 91 ἔξ. Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ὁ Baumgartner ζητεῖ κυρίως νὰ ἐλέγῃ τὴν ὑπὸ τῶν Virolleaud καὶ Dussaud ὑπερτονισθεῖσαν Χαναανιτικὴν ἐπὶ τῆς Π. Διαθήκης ἐπίδρασιν ὡς καὶ τὴν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐρευνητῶν προταθεῖσαν θεωρίαν περὶ ἀρχικῆς ἐν νότῳ ἐγκαταστάσεως τῶν Φοινίκων (δρα ἄνωτ σ. 49, σημ. 4) καὶ νὰ ἀναδείξῃ τὰς μεταξὺ Οὐγαριτικῶν κειμένων καὶ Π. Διαθήκης διαφορὰς. Περὶ τῶν μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ τῆς τελευταίας σχέσεων ἐν σ. 95 παρατηρεῖ : «Mehr als je zuvor haben uns die Funde von Ugarit die Höhe und den Glanz kanaanäischer Kultur ebenso wie die Stärke ihres Einflusses auf Israel eindrücklich gemacht, vom Leben und der Sprache des Alltags bis zur religiösen Phraseologie und den religiösen Begriffen».

3. Πρβλ. τὰς ἐρωτικὰς σκηναὶς τῶν Ἑλ καὶ Asherat, Βάαλ καὶ Ἀνάθ κ. ἄ.

4. Ὅρα ὅσα περὶ «Interaction of Faith and Event» γράφει ὁ H. W. Robinson ἐν The History of Israel. Duckworth, 1938, σ. 224 ἔξ.

5. Ὅρα Βέλλα, Β. Θεὸς καὶ ἱστορία ἐν τῇ Ἰσραηλιτικῇ Θρησκείᾳ, Ἀθήναι, 1934.

6. Σημειωτέον δ' ὅτι : καὶ αὐτὴ ἡ ἔκστασις ἢ τόσον διαδοθεῖσα ἐν ὁμοίῳ χώρῳ, ὡς ἡ Μικρὰ Ἀσία, δὲν εὐρίσκει ἀπήχησιν ἐν τοῖς Οὐγαριτικοῖς κειμένοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Πρὶν ἢ κατακλείσωμεν τὴν παρούσαν μελέτην, κρίνομεν ἄξιον, ὅπως ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ χαρακτηριστικῶν τιῶν σημείων.

Πρέπει ἐν πρώτοις νὰ τονισθῇ ὅτι ὁ Οὐγαριτικὸς πολιτισμὸς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὄσων ἐξεθέσαμεν ἄνωτέρω, παρουσιάζεται σύνθετος καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς κατευθύνσεις¹. Τοῦτο ἐξηγεῖται κυρίως ἐκ τῶν ἰδιαζόντων παραγόντων, τοῦ τε τοπικοῦ καὶ τοῦ χρονικοῦ, τῶν ὁποίων προῖόν τυγχάνει ὁ πολιτισμὸς οὗτος. Οὕτως ἐν περιοχῇ, ὡς ἡ τῆς Οὐγαριτιδος, ὅπου συνηντῶντο τὰ διάφορα ρεύματα πολιτισμοῦ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, καὶ ἐν ἐποχῇ, ὡς ἡ μαρτυρουμένη ὑπὸ τε τῶν ἐπιστολῶν τῆς Tell el-Amarna καὶ τῶν εὐρημάτων τῆς Ras Shamra, καθ' ἣν ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν πολιτιστικῶς ἠνωμένος, ἦτο ἀναπόφευκτος ἡ μικτὴ διαμόρφωσις τοῦ Οὐγαριτικοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην συνέβαλον κυρίως μεταξύ ἄλλων λαῶν οἱ Κρήτες, Αἰγαῖοι, Αἰγύπτιοι, Χεττίται, Χουρρίται καὶ Βαβυλώνιοι².

Σημασίαν ἐπίσης ἔχει τὸ γεγονός, ὅτι παρὰ τὸν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα δανεισμὸν ξένων στοιχείων, ὁ Οὐγαριτικὸς πολιτισμὸς φέρει ἐφ' ἑαυτοῦ καταφανῆ τὴν σφραγίδα τῆς ἐγχωρίου Χαναανιτικῆς πρωτοβουλίας. Ὁ Οὐγαριτικὸς λαὸς διατηρεῖ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἐνότητά ἐπὶ αἰῶνας, μετέχει ἐνεργῶς τῆς ἐπὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς ζητημάτων πολιτικῆς, ἐπιδίδεται θαυμασίως εἰς τὰς καλὰς τέχνας, παράγει δόκιμα φιλολογικὰ προϊόντα καὶ ἐκδηλοῖ κατὰ τρόπον ὥρατον εὐσέβειαν καὶ ἀλληλεγγύην. Ἐκ τούτου δρμύμενός τις δύναται ἀδιστάκτως νὰ ὀμιλῇ περὶ αὐτοτελείας τοῦ Οὐγαριτικοῦ πολιτισμοῦ. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἀναγνώρισις ἰδίας θέσεως διὰ τὸν πολιτισμὸν τοῦτον μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν πολιτισμῶν εἶναι πλήρως δεδικαιολογημένη.

Ὅ,τι ὅμως καθιστᾷ τὸν Οὐγαριτικὸν πολιτισμὸν κατ' ἐξοχὴν περισπούδαστον εἶναι αἱ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὰς ἱεράς παραδόσεις τοῦ Ἰσραήλ, τὰς ἀποτεθησαυρισμένας ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Αἱ σχέσεις αὗται ἀναιροῦσι ριζικῶς ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι καθωρίσθησαν ὑπὸ τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς, ὡς ὑπάρχουσαι μεταξὺ ἐνός ἐν πολλοῖς φανταστικοῦ Χαναανιτικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐνός παρεξηγημένου Ἰσραηλιτικοῦ τοιοῦτου. Χάρις εἰς τὰ εὐρήματα τῆς Ras Shamra, ὧν ἡ ἀνακάλυψις δικαίως θεωρεῖται ὡς ἡ σημαντικωτέρα τῶν ὄσων μέχρι τοῦδε ἔχουσι λάβει χώραν ἐπὶ τοῦ Βιβλικοῦ τομέως³, ἀναιρεῖται ἡ γνώμη, ὅτι ἡ Χαναὰν δὲν ἐγνώριζε τὴν γραφὴν πρὸ τοῦ τέλους τῆς 2ας π.Χ. χιλιετηρίδος καί, ἐπομένως, διαλύεται ἡ προκατάληψις κατὰ τῆς ἀξιοπιστίας

1. Πρὸς Gordon³, σ. 123.

2. Πρὸς Contenau, σ. 19 ἔξ.

3. Πρὸς Dussaud¹, σ. 193 «En conséquence, il n' est pas exagéré d' avancer que la découverte des tablettes de Ras Shamra est la plus importante qui ait jamais été faite dans le domaine des études bibliques».

τῶν Πατριαρχικῶν παραδόσεων. Ἐφ' ὅσον οὐ μόνον σκηναὶ τῶν παραδόσεων τούτων ὑποτυποῦνται ἐν τοῖς Οὐγαριτικοῖς κειμένοις, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλολογικὴ μορφή διατυπώσεως ἐν ἀμφοτέροις ταῖς περιπτώσεσιν εἶναι ὁμοία, ἀνάγκη ὅπως ἀναθεωρηθῆ ἡ περίφημος περὶ τῶν πηγῶν τῆς Πεντατεύχου θεωρία.

Πολύτιμος εἶναι ἐπίσης ἡ συμβολὴ τῶν ἐν λόγῳ ἀνασκαφῶν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς Βίβλου. Πολλὰ, σκοτεινὰ μέχρι τοῦδε, χωρὶα τῆς Βίβλου κατανοοῦνται, εὐθὺς ὡς λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τὰς Χαναανιτικὰς ἀντιλήψεις, οἵαι μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν εὐρημάτων τῆς Ras Shamra. Αἱ ἀντιλήψεις αὗται ἤτο φυσικὸν γὰ εὗρωσιν ἀπήχησιν καὶ εἰς τὸν βίον τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς των ἐν Χαναάν καὶ ἐντεῦθεν, γεγονός ἄλλως τε τὸ ὅποσον δὲν παρασιωπᾶ καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Τὸ γὰρ δεχθῆ δέ τις ἐξωτερικὰς Χαναανιτικὰς ἐπὶ τῆς Βίβλου ἐπιδράσεις οὐδόπως σημαίνει ὅτι αἱ ἐπιδράσεις αὗται ὑπῆρξαν πηγὴ τῶν Ἰσραηλιτικῶν παραδόσεων, ὡς τινες ἔχουσι τὴν διάθεσιν γὰ ἰσχυρισθῶσι. Τοιαύτη παρεξήγησις ἀφίεται ἀπλῶς εἰς ὑπέμετρον ἐνθουσιασμόν, μεθ' οὗ κύκλοι τινὲς ἐκάστοτε ὑποδέχονται τὰς πρὸς τὴν Βίβλον σχετιζομένας ἀνακαλύψεις.

Ἡ ἐπὶ αὐστηρῶς ἐπιστημονικῶν καὶ ἐξηκριθωμένων στοιχείων συσχέτισις τῶν Οὐγαριτικῶν κειμένων πρὸς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην δεικνύει ὅτι ἐν ἑκατέρῃ περιπτώσει αἱ παραδόσεις εἶναι αὐτοτελεῖς· ὅτι αἱ Ἰσραηλιτικαὶ παραδόσεις ἔχουσι εἰς τινα σημεῖα ἐξωτερικῶς ἐπηρεασθῆ καὶ οὐχὶ ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τῶν Χαναανιτικῶν· ὅτι αἱ Χαναανιτικαὶ παραδόσεις ἠλέγχθησαν ἐπιμελῶς ὑπὸ τῆς ὑγιοῦς συνειδήσεως τοῦ Ἰσραὴλ ἐκπροσωπούμενης ὑπὸ τῶν ἱερῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης συγγραφέων· ὅτι ἐκεῖνα τῶν Χαναανιτικῶν στοιχείων ἐγένοντο ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Ἰσραὴλ δεκτά, ὅσα εὗρέθησαν σύμφωνα ἢ τρεπτά πρὸς τὸ μονοθεϊστικὸν πνεῦμα τῆς Παλαιοδιαθηκικῆς Ἀποκαλύψεως· ὅτι, τέλος, αἱ Χαναανιτικαί, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ξένοι, ἐπιδράσεις ἔχουσι μὲν δευτερεύουσαν σημασίαν, εἶναι δ' ὅμως πολύτιμοι, ὡς ὑποβοηθῶσαι τὴν κατανόησιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης¹.

1. Πρβλ. Hastoupis, σ. 26 «When one comes across the Old Testament idea that even the nations after they become purified will share in the happiness of a remnant of the chosen people, he, inevitably, recollects the fact of their contributions, though they may have been raw and uncertain, to the great consepction of God's Kingdom.